

INFORMACIJA O POTREBI POTPISIVANJA FINANSIJSKOG SPORAZUMA IZMEĐU CRNE GORE I MEĐUNARODNOG FONDA ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE (IFAD) U VEZI SA REALIZACIJOM PROJEKTA „ADAPTACIJE NA KLIMATSKE PROMJENE I POVEĆANJE OTPORNOSTI U PLANINSKIM DJELOVIMA CRNE GORE- GORA PROJEKAT“

Nakon uspješno realizovanog Projekata stvaranja klastera i transformacije ruralnih područja (RCTP) od strane Vlade Crne Gore i Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede („IFAD“), na obostranu inicijativu ispoljena su interesovanja za nastavkom sličnih investicionih ulaganja.

Kao rezultat kreiran je Projekat „Adaptacije na klimatske promjene i povećanje otpornosti u planinskim djelovima Crne Gore- GORA projekat“ koji između ostalog za doprinos ima poboljšanje uslova života u seoskim područjima i unapređenja poljoprivredne proizvodnje sa posebnim akcentom na podršku domaćinstvima ruralnim planinskim područjima sjeverne Crne Gore kojima usljed klimatskih promjena otežano bavljenje poljoprivrednom djelatnošću a sve sa ciljem podizanje kvaliteta života svakog pojedinca te smanjenje migracije stanovništva iz ruralnih u urbana područja.

Nakon odobrenja Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma IFAD je dizajnirao „GORA projekat“ i isti predstavio Adaptacionom fondu koji se saglasio sa projektom i na osnovu toga odobrio 10 miliona USD grant podrške za implemetaciju projektnih aktivnosti. Pored ovih grant sredstava projektom je predviđeno učešće države Crne Gore kroz respektivna novčana davanja iznosima od 9.793.000 USD i 5.635.144 US i nenovačana ulaganja (poreske olakšice, kancelarijski prostor, oprema itd.), odnosno učešće opština od 4.809.000 USD i krajnjih korisnika od 2.528.000 USD.

Prema predhodno navedenom ukupna predviđena vrijednost projekta GORA iznosi blizu 33 miliona USD.

Uspostavljanje projekta predviđeno je potpisivanjem Finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore kao primaoca grant sredstava i IFAD-a kojim će se detaljno razraditi finansiranje i realizacija projekta, dok će implemetaciju projektnih aktivnosti obavljati Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u čijoj će obavezi biti formiranje Odbora za upravljanje projektom koji će uključivati predstavnike svih partnera i zainteresovanih strana (Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Zajednica opština, Ministarstvo ekonomije itd.).

Shodno procedurama predviđenim Finansijskim sporazumom kao i Priručnikom za implementaciju projekta koji će biti kreiran nakon potpisivanja Sporazuma utvrdiće se dinamika trošenja i pravdanja odobrenih novčanih sredstva kroz 3 (tri) ključne komponente i u okviru njih par podkomponenti:

Komponenta 1 - Održiva planinska domaćinstva

(i) Podkomponenta 1.1: Razvoj klastera lanaca vrijednosti u planinskim krajevima za otpornu ruralnu transformaciju

Jedna od ključnih prepreka prilagođavanju klimatskim promjenama u ruralnim planinskim područjima sjeverne Crne Gore je nedostatak socijalnog kapitala. Dovoljan društveni kapital utiče na kvalitet i broj opcija (ili ograničenja) sa kojima se domaćinstva suočavaju kada im prijete klimatske promjene. Adaptacija je dinamičan društveni proces, jer je sposobnost društva da se prilagodi, dijelom određena sposobnošću društva da djeluje kolektivno. Projekt će se fokusirati na promociju širenja konkurentnih i otpornih klastera za proizvode sa potvrđenim tržišnim i adaptacijskim potencijalom, te komparativnim prednostima za proizvodnju na manjim posjedima u područjima intervencije projekta.

(ii) Podkomponenta 1.2: Uticaj klastera za otpornu poljoprivredu i razvoj poslovanja

Gora cilja visoko ugrožene siromašne proizvođače u ruralnim planinskim područjima Crne Gore. Sa sve većim klimatskim šokovima (koji uključuju suše, toplotne talase i šumske požare), ovi proizvođači će vjerovatno pribjeći migraciji ili neprilagođenosti (uključivanje u intenzivnu kratkoročnu proizvodnju, masovnu turističku industriju, ilegalnu sječu, itd.). Iseljavanje indirektno utiče na lokalne pejzaže jer stočarstvo i druge aktivnosti doprinose smanjenju zapaljive biomase i izbjegavanju šumskih požara. Gora će se pozabaviti kritičnom preprekom prilagođavanju podržavajući ove proizvođače u pristupu stabilnim i održivim izvorima prihoda, uključivanjem u otporne proizvodnje i poslovanja. Podkomponenta 1.2 će izgraditi kapacitete ranjivih proizvođača, kako u smislu (i) poljoprivrednih praksi (usvajanje praksi otpornih na klimatske promjene i stvaranje zajednice praksi oko agroekologije), tako i (ii) razvoja poslovanja kako bi se garantovao održiv i stabilan prihod.

(iii) Podkomponenta 1.3. Finansijska podrška adaptivnim aktivnostima

Fond za razvoj lanaca vrijednosti (VCF). Odgovarajući grantovi za promociju privatnih investicija biće ponuđeni na konkurentnoj osnovi manjim poljoprivrednicima i malim i srednjim preduzećima angažovanim u klasterima, posebno usmjereni na stimulisanje otpornih ulaganja u prioritete identifikovane na sastancima klastera sa više zainteresovanih strana.

Komponenta 2. - Integrirano upravljanje pejzažom

Ishod: Poboljšana otpornost ekosistema i infrastrukture

Druga komponenta GORE će promovisati pristup Integrisanom upravljanju pejzažom, kroz kolektivnu identifikaciju izazova klimatskih promjena i uvođenje holističke i kontekstualno specifične otporne infrastrukture u ciljanim teritorijalnim jedinicama. U okviru ove komponente, 22 lokalne strategije prilagođavanja klimi će se razviti na nivou zajednice, čime će se otvoriti put održavanju/poboljšanju najmanje 67 prirodnih resursa,

na procijenjenoj površini od 2.140 hektara. 285 infrastrukturnih lokacija će takođe biti poboljšane kako bi izdržale klimatske promjene i stres uzrokovan varijabilnosti.

(iv) Podkomponenta 2.1. Lokalne strategije prilagođavanja klimatskim promjenama

Klimatske promjene izazivaju višestruki rizik za život ruralnih zajednica i njihovih okolnih agroekosistema. Efikasne strategije klimatske adaptacije za zajednice u planinskim područjima sjeverne Crne Gore treba da budu usidrene u njihovoj fizičkoj realnosti, uzimajući u obzir postojeće i predviđene rizike na relevantnom nivou lokalnog pejzaža (naselje, sliv, katun ili opština). Pružanje objektivne i naučne osnove za određivanje prioriteta intervencija pomoći će u širenju razumijevanja unutar zajednice i izgradnji konsenzusa za podršku investicijama u kolektivne infrastrukture otporne na klimatske promjene.

(v) Subkomponenta 2.2. Pozitivno upravljanje pejzažom

Na osnovu participativnog mapiranja klimatskih ranjivosti, predstavnici učesnika čije aktivnosti utiču na otpornost ili ranjivost pejzaža, zajednički će identifikovati, formulisati i dati prioritete preventivnim i zaštitnim mjerama (uključujući biotehničke mjere) koje treba sprovesti u cilju stabilizacije ili obuzdavanja erozije, i ograničiti posljedice ekstremnih događaja (npr. poplave ili toplotni talasi) na ekosisteme koje koristi široj zajednici.

(vi) Podkomponenta 2.3. Javne investicije za adaptaciju

Ovaj rezultat će podržati ulaganja u zajedničku ruralnu infrastrukturu kako bi se smanjili diskontinuiteti u pristupu poljima, tržištima i uslugama (škole, bolnice) u slučaju ekstremnih vremenskih događaja, koji će biti pogoršani klimatskim promjenama, i otkloniti uska grla koja ometaju konsolidaciju i grupisanje manjih poljoprivrednika i otpornog agrobiznisa na selu.

Komponenta 3 - Uvođenje strategija adaptacije u planinskim predjelima

Ishod: Strategije i mehanizmi za planinsku adaptaciju, zasnovani na lekcijama iz projektnih pristupa i implementacije, integrisani na opštinskom i nacionalnom nivou

(vii) Podkomponenta 3.1. Modeli za planinsku adaptaciju

Gora će generisati informacije i znanja korisna za adaptaciju na planinama, takođe na osnovu iskustva iz implementacije projekta.

(viii) Podkomponenta 3.2. Mehanizmi i strategije za planinsku adaptaciju na opštinskom i nacionalnom nivou

U okviru ovog rezultata i na osnovu znanja generisanog u okviru potkomponente 3.1., Gora će podržati opštine da razviju i usvoje strategije klimatske adaptacije za ruralna planinska područja, u skladu sa analizom klimatske ranjivosti, i uključujući mjere prilagođavanja identifikovane u podkomponenti 2.1. Na nacionalnom nivou, u cilju centralizacije znanja i olakšavanja učenja i unapređenja rješenja za adaptaciju na planini, Gora će se aktivno i kontinuirano uključiti u razgovore sa Nacionalnim savjetom za održivi

razvoj pod Generalnim sekretarijatom Vlade Crne Gore, kojim predsjedava Predsjednik Vlade Crne Gore. Nadalje, projekat će podržati stvaranje posebne tehničke radne podgrupe za planinska područja u okviru Savjeta i uključiti sve zainteresovane opštine. Ova podrška će stvoriti mehanizme koji će osigurati integrisanje prilagođavanja kroz lokalno planiranje.

“GORA projekat” će otpočeti svoju implementaciju prvim projektnim aktivnostima nakon potpisivanja Finansijskog sporazuma od strane predstavnika Crne Gore i IFAD-a, na teritoriji svih 13 opština iz Sjevernog reona Crne Gore i Nikšić iz Centralnog, sa predviđenim rokom završetka projektnih aktivnosti do 31.12.2029. godine, dok je zatvaranje projekta planirano za 30.06.2030. godine.

Na osnovu svega navedenog neophodno je da Vlada Crne Gore odredi ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koji će u ime Crne Gore potpisati Finansijski sporazum sa predstavnicima IFAD-a.

GRANT NO.

FINANCING AGREEMENT

Adaptation to Climate Change and Resilience in Montenegrin Mountain areas (GORA)

between the

MONTENEGRO

and the

INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Signed in _____, _____ and _____, _____

FINANCING AGREEMENT

Grant No:

Project name: Adaptation to Climate Change and Resilience in Montenegrin mountain areas ("GORA"/"the Project")

Montenegro, represented by and through its Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management (the "Recipient")

and

The International Fund for Agricultural Development (the "Fund" or "IFAD")

(each a "Party" and both of them collectively the "Parties")

WHEREAS the Recipient has requested a grant from the Fund for the purpose of financing the Project described in Schedule 1 to this Agreement;

WHEREAS, the Project shall be financed by the Adaptation Fund (AF). The AF and IFAD have entered into an Agreement dated _____ (the "AF Agreement") to provide financing to the Project;

WHEREAS the Recipient has undertaken to provide additional in cash and in kind support to the Project;

NOW THEREFORE, the Parties hereby agree as follows:

Section A

1. The following documents collectively form this Agreement: this document, the Project Description and Implementation Arrangements (Schedule 1), the Allocation Table (Schedule 2) and the Special Covenants (Schedule 3).

2. The Fund's General Conditions for Agricultural Development Financing dated 29 April 2009, amended as of December 2022, and as may be amended hereafter from time to time (the "General Conditions") are annexed to this Agreement, and all provisions thereof shall apply to this Agreement. For the purposes of this Agreement the terms defined in the General Conditions shall have the meanings set forth therein, unless the Parties shall otherwise agree in this Agreement.

3. The Fund shall provide a Grant (the "Financing") to the Recipient, which the Recipient shall use to implement the Project in accordance with the terms and conditions of this Agreement.

Section B

1. The amount of the grant is nine million, two hundred sixteen thousand five hundred and ninety United States dollars (USD 9 216 590).

2. The Fund shall credit the amount of the Grant into the Grant Account only when the funds have been received from the AF. Any withdrawals from the Grant Account shall be subject to the condition that sufficient funds for the Project shall have been received by the Fund from the AF and deposited in the Grant Account to cover the withdrawal. The Fund shall have no obligation to extend financial assistance to the Recipient under this Agreement for the purpose of the Project if no funds are available in the Grant Account for the Project.

3. The first day of the applicable Fiscal Year shall be 1 January.

4. A specific Designated Account in United States Dollars for the exclusive use of the Project will be opened in the Central Bank of Montenegro or in any other commercial bank acceptable by the Fund, in order to receive funds pertaining to the Grant. The Recipient shall inform the Fund of the officials authorized to operate the Designated Account.

5. The Recipient shall provide counterpart funding for the purpose of the Project for an amount estimated at USD 9 793 000 equivalent in cash to contribute to activities related to rural adaptation public investments and project execution costs. The estimated contribution will be made available following the schedule below:

Year 1 – USD 40 000

Year 2 - USD 1 040 000

Year 3 – USD 2 080 000

Year 4 – USD 3 085 000

Year 5 – USD 3 150 000

Year 6 – USD 398 000.

The exact contribution amounts to be made available each year will be defined and included in the AWPBs.

The Recipient will also contribute to the project in kind for an estimated amount of USD 5 635 144 equivalent, in the form of tax exemptions, for an amount of USD 4 858 060 other in kind contributions for an amount of USD 777 084. Municipalities will contribute both in cash and in kind for the purpose of the Project under sub components 1.2, 2.2 and 2.3 for an amount estimated at USD 4 809 000 equivalent. Beneficiaries will also contribute for the purpose of the Project both in cash and in kind under sub-components 1.3, 2.2 and 2.3 for an amount estimated at USD 2 528 000 equivalent.

Section C

1. The Lead Project Agency shall be the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management (MoAFWM).

2. Additional Project Parties are described in Part II, Schedule 1 of the Agreement.

3. A Mid-Term Review will be conducted as specified in Section 8.03 (b) and (c) of the General Conditions; however, the Parties may agree on a different date for the Mid-Term Review of the implementation of the Project, as long as it is in compliance with the AF Agreement.

4. A Final Evaluation will be conducted three (3) months before the Project Closing Date.

5. The Project Completion Date shall be the 31 December 2029 and the Financing Closing Date shall be the 30 June 2030.

6. Procurement of goods, works and services financed by the Financing shall be carried out in accordance with procurement methods and any other measures identified by IFAD and applicable IFAD Procurement Guidelines.

Section D

1. The Fund will administer the Grant and supervise the Project.

Section E

1. The following are designated as additional grounds for suspension of this Agreement:

(a) The Project Implementation Manual (PIM) and/or any provision thereof, has been waived, suspended, terminated, amended or modified without the prior agreement of the Fund and the Fund, after consultation with the Recipient, has determined that it has had, or is likely to have, a material adverse effect on the Project; and

(b) The AF Agreement has been terminated.

2. The following are designated as additional conditions precedent to withdrawal:

(a) A draft PIM shall have been prepared and shared with the Fund;

(b) The following key Project staff (Project Coordinator, 2 regional coordinators, Financial Officer, Monitoring-Evaluation Officer, Procurement Officer, Gender and Youth Specialist) shall have been appointed and approved by the Fund as detailed under Paragraph 10 of Schedule 3; and

(c) Formal communication from the Recipient confirming that its counterpart funding to the Project for the first year will be included in the 2024 national agricultural budget.

3. The following are the designated representatives and addresses to be used for any communication related to this Agreement:

For the Recipient:
Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management
Rimski trg, 81000 Podgorica, Montenegro

For the Fund:

NEN Regional Director

International Fund for Agricultural Development
Via Paolo di Dono 44
00142 Rome, Italy

This Agreement has been prepared in the English language in two (2) original copies, one (1) for the Fund and one (1) for the Recipient.

MONTENEGRO
Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management

Date: _____

INTERNATIONAL FUND FOR
AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Date: _____

Schedule 1

Project Description and Implementation Arrangements

I. Project Description

1. **Target groups.** Gora's target groups will be: (i) vulnerable semi-subsistence farmers (households below the threshold for already existing subsidies from the GoM); (ii) commercial and economically active smallholders and small-scale processors; as well as (iii) private sector actors along the selected value chains, such as agro-enterprises and traders; as well as all relevant stakeholders for the resilient management of the sub-watershed, and who will benefit from the enhanced resilience of local ecosystems and their services. All smallholders engaged in the selected commodities and those living within the broader landscape will benefit from Gora's interventions. It is estimated that Gora will reach out to up to 40,000 persons, including current RCTP targets. Rural women and youth will be specifically targeted, with 50% women and 30% youth.

2. **Geographic targeting.** Gora will work in 14 municipalities located in the Northern part of Montenegro: 13 municipalities of the Northern region: Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Berane, Petnjica, Rožaje, Andrijevica, Plav, Gusinje; and the municipality of Nikšić in the Central region.

3. **The goal of the Project** is to enhance ecosystem and smallholder livelihood resilience to climate change in northern Montenegro through the adoption of environmentally sustainable and climate resilient technologies and practices.

4. **The project objective** is to *reduce the vulnerability of livelihoods & ecosystems in northern Montenegro to the negative impacts of climate change.*

5. **Components.** The Project shall consist of the three following components:

Component 1. Sustainable Mountain Livelihood

Outcome 1. Enhanced resilience of smallholders' livelihoods to climate change

6. Outcome 1 under component 1 aims at facilitating value-chain clustering for resilient transformation of the farming systems and local businesses through an accompaniment of the stakeholders and financial support directly impacting the most vulnerable, through public calls thus responding to priorities in terms of diversification and resilient value-chain development.

(i) Subcomponent 1.1: Mountain value chain clustering for resilient rural transformation

7. **Rural clustering.** One key barrier to adaptation in rural Mountainous areas of Northern Montenegro is the lack of social capital. Sufficient social capital influences the quality and set of options (or constraints) that households face when threatened by climate change. Indeed, adaptation is a dynamic social process, as the ability of societies to adapt is determined, in part, by the ability to act collectively. The project will focus on promoting the expansion of competitive and resilient clusters for a portfolio of products with confirmed market and adaptation potential, and comparative advantages for smallholder production in the project's intervention areas.

(ii) Subcomponent 1.2. Cluster services for resilient agriculture and business development

8. Gora targets highly vulnerable poor producers in rural Mountainous areas of Montenegro. With increasing climate shocks (which include droughts, heatwaves and wildfires), these producers are likely to resort to out-migration or maladaptation (engaging in intensive short-term production, mass tourism industry, illegal logging, etc.). Out-migration indirectly impacts local landscapes as pastoralism and other activities contribute to reducing flammable biomass and avoiding wildfires. Gora will address a critical barrier to adaptation by supporting these producers in accessing stable and sustainable sources of income (building on the success of RCTP project), engaging in resilient productions and businesses. Indeed, subcomponent 1.2 will build the capacities of vulnerable producers, both in terms of (i) agricultural practices (adopting climate resilient practices and creating a community of practice around agroecology), and (ii) business development to guarantee sustainable and stable income.

(iii) Subcomponent 1.3. Financial support to adaptive activities

9. **Value Chain Fund (VCF).** Matching grants for private investments promotion will be offered on a competitive basis to smallholders and SMEs engaged in the clusters, specifically targeted to stimulate resilient investments in the priorities identified via the multi-stakeholder cluster meetings. E.g., this may be on investments in small commercial nurseries to increase supply of certified plant material, expansion of smallholder production to increase the supply of products in a target locality, small machinery to reduce workload and accelerate farm works in critical periods, and/or investment in collection/storage/cooling/processing facilities to absorb production thus reducing post harvest loss.

Component 2. Integrated Landscape Management

Outcome 2. Improved resilience of ecosystems and infrastructures assets

10. The second component of Gora will promote an Integrated Landscape Management approach, through collective identification of climate change challenges and introduction of holistic and context-specific resilient infrastructure in the targeted territorial units. Under this component, 22 Local Climate Adaptation Strategies will be developed at community level, paving the way to the maintenance/improvement of at least 67 natural resource assets¹, over an estimated surface of 2,140 hectares. 285 infrastructure assets will also be improved to withstand climate change and variability-induced stress. In order to support the shift toward climate resilient ecosystems in the targeted areas, Gora will focus on the following outputs and activities:

(iv) Subcomponent 2.1. Local Climate Adaptation Strategies

11. Climate change induces multiple risk on the livelihood of rural communities and their surrounding agroecosystems. While most of the stakeholders consulted are familiar with the notion of climate change, and can relate it to some of its already visible consequences (e.g. increased duration and severity of droughts), the full scope, scale and cascading consequences to which populations must prepare is less tangible. At the same time, effective climate adaptation strategies for communities in mountainous areas of Northern

¹ With the following estimates: 10 assets protected through improved pastoral management practices; at least one asset protected using biotechnical measures in each cluster for a total of 22 assets; and 35 assets protected thanks to water storage facilities (possibility of rapid action against fire and breakage of runoff).

Montenegro need to be anchored in their physical reality, taking into account existing and predicted risks at the relevant local landscape level (settlement, watershed, katun or municipality). Providing an objective and scientific ground to prioritize interventions will help diffuse conflicts within a community and build a consensus to support investments in climate-resilient collective infrastructures.

(v) Subcomponent 2.2. Nature positive landscape management

12. Based on the participatory mapping of climate vulnerabilities, representatives of stakeholders whose activities impact the resilience or vulnerability of the shared watershed, will collectively identify, formulate and prioritize preventive and protective actions (including biotechnical measures) to implement in order to stabilize or contain erosion, and limit the consequences of extreme events (e.g. floods or heatwaves) on ecosystem services that benefit the broader community.

(vi) Subcomponent 2.3. Rural Adaptation Public Investments

13. This output will support investments in collective rural infrastructure to reduce discontinuities of access to fields, markets and services (schools, hospitals) in case of extreme weather events, which will be exacerbated by climate change, and remove the bottlenecks hampering the consolidation and clustering of smallholders and village based resilient agri-business.

Component 3. Mainstreaming mountain adaptation strategies

Outcome 3. Strategies and mechanisms for mountain adaptation, based on lessons from project approaches and implementation, are integrated at municipal and national level

14. Under the present outcome, Gora will aim at mainstreaming mountain adaptation strategies, using the experience of the project to develop detailed vulnerability analysis and maps for all targeted municipalities, and supporting them in preparing 14 municipal rural climate adaptation strategies to reflect climate adaptation priorities.

(vii) Subcomponent 3.1. Models for Mountain Adaptation

15. Under this output, Gora will generate information and knowledge useful for mountain adaptation, based also on the experience from project implementation. As RCTP, Gora is designed to reflect and conform to national policies and will apply a gender, age and intersectional lens to its policy engagement work.

(viii) Subcomponent 3.2. Mechanisms and strategies for mountain adaptation at municipal and national level

16. Under this output and based on the knowledge generated under subcomponent 3.1., Gora will support municipalities to develop and adopt climate adaptation strategies for rural Mountainous areas, aligning with climate vulnerability analysis, and including adaptive measures identified under subcomponent 2.1. At national level, to centralize the lessons, and facilitate learning and upscaling of Mountain adaptation solutions, Gora will actively and continuously engage in discussions with the NCSD under the General Secretariat of the Government of Montenegro and presided by Prime Minister. Furthermore, the project will support the creation of a specific technical Working Group on Mountainous Areas under

the NCS and involve all concerned Municipalities. This support will create the mechanisms to ensure adaptation mainstreaming through local planning.

II - Implementation Arrangements

17. The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management (MoAFWM) will represent the grant recipient (GoM), while the Gora project will be anchored to the Directorate for Rural Development Department of Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management (MoAFWM as implementing agency).

18. The overall responsibility for Gora's oversight, political guidance and implementation will rest with a specific Project Steering Committee (PSC), established and chaired by MoAFWM. The PSC will also include representatives from all Gora's partners and stakeholders (i.e. MoF, MoESPU, Union of Municipalities, Ministry of Economy, etc.).

19. Day-to-day management and implementation of the project will rest with the PCU. The core of the PCU will be fully embedded and located in MoAFWM (in Podgorica), while the two regional coordinators and territorial specialists will be based in six of the fourteen targeted Municipalities (see below). The project will acquire 4 field vehicles for the team members based in the Municipalities, while two additional field vehicles will be provided by the MoAFWM. Additionally, one vehicle will be acquired by the project for the central coordination unit in Podgorica and an additional one will be provided by the MoAFWM.

20. The PCU will be vested with financial and technical autonomy. Its proposed staffing will encompass:

In Podgorica:

- (a) Recruited staff: (i) a Project Coordinator, with expertise in managing projects in Mountainous areas; and (ii) a Gender and Youth Specialist.
- (b) Seconded staff from the Ministry of Ecology, Spatial Planning and Urbanism: (i) an Environment and Climate Specialist; and (ii) a Rural Infrastructure Engineer.
- (c) Seconded staff from the MoAFWM: (i) a Monitoring and Evaluation Officer; (ii) a Finance Officer; (iii) a Procurement Officer; (iv) a legal assistant; (v) an Administrative Assistant.

Recruited staff in the Municipalities (6 offices): Two teams composed each of one regional coordinator and two territorial specialists (responding to the project coordinator at central level).

21. Additionally, the PCU will be supported by 28 extensionists (2 in each municipality) and will also benefit from backstopping from the archive services of the MoAFWM.

22. The PIM will provide clear descriptions of tasks and responsibilities for the individual team members of the PCU and include procedures to carry out annual performance evaluations for all key staff. Contracts for the PCU members will be renewable annually, upon satisfactory performance. Appointment of seconded staff will be contingent to IFAD no-objection on proposed profiles, and seconded staff will have to assure full-time availability for Gora. For the seconded staff, additional salary compensation (above MoAFWM level) will be financed from the AF budget.

23. Additionally, Gora's implementation will rely on the partnership established with municipal or Government extension services present in all targeted municipalities. Up to two extensionists (one woman and one man, preferably) will be mobilized by the project in each Municipality and will receive trainings on agroecology, business development, climate adaptation in mountainous areas, etc. They will act as key facilitators and service

providers for the project's beneficiaries, and all producers in the targeted areas. Their involvement of the project will also be a guarantee of sustainability of the investments. They will receive monthly compensations for the additional work performed in support of Gora implementation.

24. **Planning.** A rigorous planning process – that clearly identifies the concrete outputs (or physical targets) to be produced in a 12 months period in pursuit of overall project objectives, the activities to be implemented to deliver these outputs and the financial resources (or financial targets) required – will be the starting point for the sound management and monitoring of Gora's execution. To this end, the PCU will use a pre-defined Annual Work Plan and Budget (AWPB) template. Although the results framework and the cost-tables shall not constitute a rigid blueprint, they will be a key reference for the preparation of the AWPBs.

25. While the first AWPB will be updated during the start-up workshop, the preparation of subsequent AWPBs shall follow an iterative process, starting around the month of September with the organization of municipality-level annual planning workshops. On this basis, a draft consolidated AWPB will be prepared by the PCU, identifying under each Component: (i) outputs and related physical targets to be achieved; (ii) key activities, sub-activities and inputs required; (iii) timetable for implementation of key activities; (iv) staff/persons responsible for each activity and sub-activity; and (v) financial resources required. The AWPB shall also include a Procurement Plan (PP). Both documents shall be submitted to IFAD for no-objection no later than 60 days before the end of the fiscal year. Once the AWPB is approved by the PSC, the PCU submits it to IFAD for no-objection. It will constitute a binding document that will govern, through the year, IFAD's decisions on funds' release or procurement matters. The AWPB and PP may be amended during the year at the PCU request, along with proper justification and upon IFAD's no-objection.

26. **Specific implementation arrangements for each component.** Detailed implementation arrangements for the project will be described in the PIM. Gora will replicate many of the existing mechanisms from RCTP which have demonstrated their efficacy and relevance. The specific arrangements for each components are described briefly as follows:

- **Under component 1**, the rural clustering (subcomponent 1.1.) will rely on the direct facilitation by PCU members (regional coordinators and territorial specialists) as well as engagement of extension services. Under subcomponent 2.2. extensionists will be capacitated (by national and international service providers) to provide an array of services to cluster members as well as other producers in the area (related to agroecology and other climate resilience practices as well as to business development). The VCF and SDF will be implemented following current RCTP procedures and through public calls. All mapping exercises and studies under the component will be performed by national consultants. Direct support pertaining to women, youth, and social inclusion, will be under the supervision of the Gender and Youth Specialist.
- **Under component 2**, international trainings and study tours are planned to capacitate the PCU technical staff and extensionists on matters related to integrated landscape management and climate change adaptation in mountainous areas. The participatory vulnerability mapping will rely on tools to be adapted by international organisations, and local process supported by the PCU and a national consultant. Other activities under the component will rely on public calls and national service providers. The component will be under the responsibility of the project's Environment and Climate Specialist with the support of the Regional Coordinators and Territorial Specialists.

- **Under component 3**, a MoU with the University of Montenegro will be established to ensure their involvement in the processes, particularly under subcomponent 3.1. International expertise will be mobilized to perform a high resolution vulnerability mapping and duos of national and international students will be recruited to document project methodologies and approaches. Subregional partnerships will also be sought to consolidate the capitalization and sharing of lessons from Gora. The creation of municipal adaptation strategies for rural mountainous areas and establishment of a Working Group on Mountainous Areas under the NCSD will be supported essentially by national consultants. The Environment and Climate Specialist as well as Regional Coordinators and Territorial Specialists will actively support the project coordinator in the implementation of this component.

27. **Phasing.** Gora's activities will follow a phased approach, where the rural clustering of mountainous value chains is the first essential step through which stakeholders are engaged and social capital is built, enabling to open the discussion and initiate participatory processes to look at the climate vulnerability of the local landscape and prioritize investments accordingly. However, the implementation will likely follow different rhythms in Municipalities where clusters are already well established and in Municipalities where new clusters will be supported. In the latter, it is likely that rural clustering and the participatory mapping of climate vulnerability will follow a joint process.

28. **Implementation Arrangement Alignment with AF Gender Policy.** The Gender and Youth Specialist will be responsible for gender and social inclusion issues (overseeing the implementation of the gender strategy, building the capacity of staff and helping colleagues to address considerations related to gender equality and women's empowerment in their operations, including knowledge management, M&E, indicators and measurement of results). Dedicated budget has been allocated to address these issues, as well as to ensure the mainstreaming of gender considerations into all of Gora's activities.

29. **Project Monitoring and Evaluation (M&E)** will be under the oversight of the PCU, and led by the M&E officer who will work closely with the implementing partners. The M&E system should: (i) produce, organize and disseminate the information needed for the strategic management of the project, (ii) document the results and lessons learned for internal use and for public dissemination on the achievements and (iii) respond to the information needs of Adaptation Fund, IFAD and the GoM on the activities, immediate outcomes and impact of the Project. A monitoring and evaluation manual describing a simple and effective system for collecting, processing, analysing and disseminating data will be prepared during the first year of project implementation.

30. A computerized database will be developed to enable the generation of dashboards. The system will be regularly fed from data collected in the field by the implementing partners (extension services in particular, but also national consultants involved in the implementation) and the various studies, mappings and policy products carried out as part of the projects' implementation. The monitoring and evaluation system will be coupled with a geo-localized Geographic Information System (GIS) that will allow mapping and spatio-temporal analyses. Trainings will be organized to strengthen the capacities of the various stakeholders involved in the monitoring and evaluation system.

31. Day to day monitoring of implementation progress will be the responsibility of the PCU, based on the project's Annual Work Plan and its indicators. During the first months of the project, the project team will complete and fine-tune baseline data for each indicator, and will define performance indicators. Specific targets for the first year of implementation, progress indicators, and their means of verification will be established at the Inception Workshop (below).

32. **Project Inception Workshop.** A project inception workshop will be conducted within two months of project start up with the full project team, relevant government counterparts and IFAD. The inception workshop is crucial to building ownership for the project results and to plan the first-year annual work plan. A fundamental objective of the Inception Workshop will be to present the modalities of project implementation and execution, and assist the project team to understand and take ownership of the project's goals and objectives.

33. **A Project Inception Report** will be prepared immediately following the Inception Workshop. It will include: (i) a detailed First Annual Work Plan divided in quarterly time-frames detailing the activities and progress indicators that will guide implementation during the first year of the project; (ii) the detailed project budget and procurement plan for the first year of implementation, prepared on the basis of the Annual Work Plan; (iii) a detailed narrative on the institutional roles, responsibilities, coordinating actions and feedback mechanisms of project related partners; (iv) a section on progress to date on project establishment and start-up activities and an update of any changed external conditions that may affect project implementation.

34. **Baseline study.** A baseline study will be conducted within the first year to collect data and serve as the basis for the assessment of how efficiently the activity has been implemented and results achieved. The study will include the target group and a control group which will be essential to determine the attribution of results to project activities.

35. **Quarterly Progress Reports** will also be prepared by all project implementing partners (including extension services), service providers and submitted to the PCU who will consolidate them to ensure a continuous monitoring of project activities and identify challenges to adopt necessary corrective measures in due time.

36. **Technical reports** such as a best practices and lessons learned report - will also be completed, as determined during the project inception report. In particular, master students and postgraduate thematic thesis and other knowledge products by subregional stakeholders generated under component 3 will be used, together with all communication material produced by the project (communication on gender and social inclusion, communication on access to land, all policy dialogue material produced with the Working Group on Mountainous Areas, etc.).

37. **Semi-annual progress reports** will be elaborated based on the quarterly progress reports and periodical technical reports, and used as a reference ahead of supervision mission or for the preparation of Annual Project Reports.

38. **Project Performance Report (PPR).** The project will submit a PPR each year to chart progress achieved in meeting the project's Annual Work Plan and assess performance of the project in contributing to intended outcomes through outputs and partnership work, using the Adaptation Fund template. The PPR includes among others, (i) an analysis of project performance over the reporting period (tracking project indicators), including outputs produced and, where possible, information on the status of the outcome; (ii) lessons learned and constraints experienced in the progress towards results and the reasons for these; (iii) risk assessment; (iv) information related to financial data and procurement (expenditure reports); (v) ratings; (vi) clear recommendations for future orientation in addressing key problems in lack of progress. In addition, it includes the results tracker that needs to be filled. This will be done i) at inception where baseline-related information will be submitted, as well as planned targets at project completion; ii) at mid-term; and iii) at project completion when the final PPR will serve as a project

completion report; but also include the final evaluation report and final audited financial statements.

39. **Supervision** will be organized by IFAD (under its direct Supervision framework and guidelines), with a Supervision mission mobilized at least once per year. Additional implementation support from IFAD on specific identified issues will be mobilized if considered necessary by GoM and IFAD or recommended by the Supervision mission. The composition of the Supervision missions will be based on an annual supervision plan. The supervision plan will highlight, in addition to the routine supervision tasks (fiduciary, compliance and project implementation), the main thematic or performance areas that require strengthening and would imply deployment of additional inputs for capacity building, in-depth analytical studies or review of existing policies.

40. **Mid-term Review (MTR).** The MTR will be carried out in year 3. It will assess operational aspects such as project management and implementation of activities as well as the extent to which the objectives are being fulfilled and corrective actions needed for the project to achieve impact.

41. **A Final Evaluation** will be conducted three months before project closure and will include the project completion survey (below).

42. **The Project completion survey** will include the same set of questionnaires included at baseline to allow for comparison against baseline results. In addition, a panel of households will be interviewed to provide a thorough analysis of project effects. Moreover, the analysis will be disaggregated by type of beneficiary, municipality and gender of household head. As part of the evaluation, stories, lessons learned and best practices will be collected for upscaling and dissemination. During the last year of implementation, the SHARP+ survey will be reconducted in all project municipalities, providing the possibility to compare with the results of the surveys performed during project implementation and to assess the increased resilience of project beneficiaries. SHARP+ should also be conducted in a comparable area that did not receive Gora support (control group) to enhance the analysis.

43. **Knowledge Management.** Effective knowledge management – including the collection, generation and dissemination of information – is an important component of climate change adaptation. Learning from adaptation activities and being able to transform knowledge into products that are targeted at various audiences is essential to effective climate change adaptation.

44. The overall responsibility for Knowledge Management (KM) and communication will rest with the Gora M&E Officer. The M&E Officer will coordinate with other members of the PCU (and notably with the Environment and Climate Specialist and with the Gender and Youth Specialist), local Government counterparts and other project stakeholders to identify case studies that illustrate the impact that the project has had on improving rural livelihoods and centralize key information generated. More generally the M&E Officer together with the rest of the PCU will process the knowledge generated into an appropriate format for the general public and disseminate it. This will be done through workshops and seminars, a website, radio and television programs, social media (YouTube, Facebook, Instagram, etc.), posters and leaflets.

Schedule 2

Allocation Table

1. *Allocation of Grant Proceeds.* The Table below sets forth the Categories of Eligible Expenditures to be financed by the Grant and the allocation of the amounts to each category of the Financing and the percentages of expenditures for items to be financed in each Category:

Category	AF Grant Allocated in (USD)	Percentage (100% net of taxes and net of contributions from Government, Municipalities and Beneficiaries)²
I. Services, Goods & Equipment	3 952 326	100%
II. Works	3 031 933	100%
III. Grants and Subsidies	1 583 652	100%
IV. Salaries and operating costs	648 679	100%
Total	9 216 590	

(b) The terms used in the table above are defined as follows:(i) The category I dedicated to Services, Goods and Equipment also include expenditures related to consultancies, trainings and workshops and inputs.

(c) The AF budget and cost allocation by components, outcomes and outputs is shown in the Table below:

Project Components	Expected Outcomes	Expected Outputs	Amount (USD)
Component 1 Sustainable Mountain Livelihoods	Outcome 1. Enhanced resilience of smallholders' livelihoods to climate change	Output 1.1. Multi-stakeholder clusters established and facilitated for selected commodities	1 126 749
		Output 1.2. Climate resilience of farming systems and local businesses enhanced	552 559
		Output 1.3. Financial support to adaptive activities provided	1 583 652
Component 2 Integrated Landscape Management	Outcome 2. Improved resilience of ecosystems and infrastructures assets	Output 2.1. Participatory Local Climate Adaptation Strategies developed	340 159
		Output 2.2. Ecosystem protecting measures implemented	2 362 459
		Output 2.3. Rural adaptation collective infrastructure rehabilitated or constructed	1 940 291
Component 3. Mainstreaming mountain adaptation strategies	Outcome 3. Strategies and mechanisms for mountain adaptation, based on lessons from project approaches and implementation, are integrated at municipal and national level	Output 3.1. Relevant knowledge products prepared and disseminated to key stakeholders.	214 435
		Output 3.2. Local and national institutions supported in the creation of mechanisms and strategies for mountain adaptation	222 674
Total project activity cost			8 342 978
Project Execution cost (9.5%)			873 612
Total Project Cost			9 216 590

(d) **Budget Re-allocation and changes**

- (i) Any material changes made in the original budget allocation as set in the AF budget and cost allocation table above, in consultation with IFAD, shall be communicated to Adaptation Fund for approval. A "Material change" shall mean any cumulative total budget change at output-level between the revised budget and the original budget that involves ten per cent (10%) or more of the total budget of the Project.
- (ii) The Recipient cannot exceed the Project Execution Cost allocation of USD 873 612

Schedule 3

Special Covenants

I. General Provisions

In accordance with Section 12.01(a)(xxiii) of the General Conditions, the Fund may suspend, in whole or in part, the right of the Recipient to request withdrawals from the Grant Account if the Recipient has defaulted in the performance of any covenant set forth below, and the Fund has determined that such default has had, or is likely to have, a material adverse effect on the Project:

1. Within 6 months of the project inception workshop, the Project will procure and install a customize accounting software as it is the practice in IFAD on-going supported projects, to satisfy International Accounting Standards and IFAD's requirements.

2. Within six (6) months of the project inception workshop,, the Project will enter into Memorandum of Understandings (MoU) with the University of Montenegro that will structure the collaboration, define roles, responsibilities and duties with regards to implementation, financial management, accounting and reporting.

3. *Planning, Monitoring and Evaluation.* The Recipient shall ensure that a Planning, Monitoring and Evaluation (PM&E) manual shall be established within twelve (12) months from the date of entry into force of this Agreement.

4. *Gender.* The Recipient shall ensure that Gender is taken into account in the implementation of the project:

- A dedicated staff will be recruited for gender and social inclusion aspects.
- A strategy and project-type action plan will be established at project start-up.
- Budget has been allocated for specific gender- and youth-related activities
- Quotas have been set for women (50%) and youth (30%) as a percentage of beneficiaries, and all collected and analysed data will be disaggregated by sex and gender.
- Information campaigns and outreach events targeting women and youth will be carried out during project implementation
- Female and young trainers will be mobilized.
- Studies undertaken by the project will include a gender and age perspective
- Gender parity in the PCU will be encouraged.
- Responsibility for gender mainstreaming will be included in the terms of reference of all key project staff and project service providers.
- In all its activities, compliance with IFAD's policy on preventing and combating sexual harassment, exploitation and abuse will be sought. This will be reflected in the terms of reference of all project staff and service providers.

5. *Land tenure security.* The Recipient shall ensure that the land acquisition process has already been completed and that compensation processes were consistent with international best practice and free prior and informed consent principles.

6. *Anticorruption Measures.* The Recipient shall comply with IFAD Policy on Preventing Fraud and Corruption in its Activities and Operations.

7. *Sexual Harassment, Sexual Exploitation and Abuse.* The Recipient and the Project Parties shall ensure that the Project is carried out in accordance with the provisions of the IFAD Policy on Preventing and Responding to Sexual Harassment, Sexual Exploitation and Abuse, as may be amended from time to time.

8. *Use of Project Vehicles.* The Recipient shall ensure that:

- (a) all vehicles procured under Component 1: (2 vehicles 4x4) and component 3 (1 vehicle 2x4) are allocated to the PCU for Project implementation;
- (b) The types of vehicles procured under the Project are appropriate to the needs of the Project; and
- (c) All vehicles transferred to or procured under the Project are dedicated solely to Project use.

9. *Ifad Client Portal (ICP) Contract Monitoring Tool.* The Recipient shall ensure that a request is sent to IFAD to access the project procurement Contract Monitoring Tool in the IFAD Client Portal (ICP). The Recipient shall ensure that all contracts, memoranda of understanding, purchase orders and related payments are registered in the Project Procurement Contract Monitoring Tool in the IFAD Client Portal (ICP) in relation to the procurement of goods, works, services, consultancy, non-consulting services, community contracts, grants and financing contracts. The Recipient shall ensure that the contract data is updated on a quarterly basis during the implementation of the Project.

10. The Key Project Personnel are: Project Coordinator, 2 regional coordinators, Financial Officer, Monitoring-Evaluation officer, Procurement Officer, Gender and Youth Specialist, an Environment and Climate Specialist; a Rural Infrastructure Engineer; and 4 territorial specialists. In order to assist in the implementation of the Project, the PCU, unless otherwise agreed with IFAD, shall employ or cause to be employed, as required, key staff whose qualifications, experience and terms of reference are satisfactory to IFAD. Key Project Personnel shall be seconded to the PCU in the case of government officials or recruited under a consulting contract following the individual consultant selection method in the IFAD Procurement Handbook, or any equivalent selection method in the national procurement system that is acceptable to IFAD. The recruitment of Key Project Personnel is subject to IFAD's prior review, as is the dismissal of Key Project Personnel. Key Project Personnel are subject to annual evaluation and the continuation of their contract is subject to satisfactory performance. Any contract signed for Key Project Personnel shall be compliant with the national labour regulations or the ILO International Labour Standards (whichever is more stringent) in order to satisfy the conditions of IFAD's updated SECAP. Repeated short-term contracts must be avoided, unless appropriately justified under the Project's circumstances.

II. SECAP Provisions

1. The Recipient shall carry out the preparation, design, construction, implementation, and operation of the Project in accordance with the nine standards and other measures and requirements set forth in the Updated Social, Environmental Climate Assessment Procedures of IFAD ("SECAP 2021 Edition"), as well as with all applicable laws and regulations to the Recipient and/or the sub-national entities relating to social, environmental and climate change issues in a manner and substance satisfactory to IFAD. The Recipient shall not amend, vary or waive any provision of the SECAP 2021 Edition,

unless agreed in writing by the Fund in the Financing Agreement and/or in the Management Plan(s), if any.

2. For projects presenting high or substantial social, environmental and climate risks, the Recipient shall carry out the implementation of the Project in accordance with the measures and requirements set forth in the Environmental and Social Impact Assessments (ESIAs)/Environmental, Social and Climate Management Frameworks (ESCMFs) and/or Resettlement Action Plans/Frameworks (RAPs/Fs) and Environmental, Social and Climate Management Plans (ESCMPs) for high risk projects and Abbreviated ESIA and/or Abbreviated RAP/F and ESCMPs for substantial risk projects and Free, Prior and Informed Consent (FPIC) Plans, FPIC Implementation Plans, Indigenous Peoples Plans (IPPs), Pesticide Management Plans, Cultural Resources Management Plans and Chance Finds Plans] (the "Management Plan(s)"), as applicable, taken in accordance with SECAP requirements and updated from time to time by the Fund.

The Recipient shall not amend, vary or waive any provision of the ESCMPs and Management Plan(s), unless agreed in writing by the Fund and if the Recipient has complied with the same requirements as applicable to the original adoption of the ESCMPs and Management Plan(s).

3. The Recipient shall not, and shall cause the Executing Agency, all its contractors, its sub-contractors and suppliers not to commence implementation of any works, unless all Project affected persons have been compensated and/or resettled in accordance with the specific RAP/Abbreviated RAP, FPIC and/ or the agreed works and compensation schedule.

4. The Recipient shall cause the Lead Project Agency to comply at all times while carrying out the Project with the standards, measures and requirements set forth in the SECAP 2021 Edition and the Management Plan(s), if any.

5. The Recipient shall disclose the draft and final ESIA reports and all other relevant Management Plan(s) with Project stakeholders and interested parties in an accessible place in the Project-affected area, in a form and language understandable to Project-affected persons and other stakeholders. The disclosure will take into account any specific information needs of the community (e.g. culture, disability, literacy, mobility or gender).

6. The Recipient shall ensure or cause the Executing Agency and Implementing Agency to ensure that all bidding documents and contracts for goods, works and services contain provisions that require contractors, sub-contractors and suppliers to comply at all times in carrying out the Project with the standards, measures and requirements set forth in the SECAP 2021 Edition, ESCMPs and the Management Plan(s), if any.

7. The Recipient will ensure that a Project-level grievance mechanism is established that is easily accessible, culturally appropriate, available in local languages, and scaled to the nature of the Project's activity and its potential impacts to promptly receive and resolve concerns and complaints (e.g. compensation, relocation or livelihood restoration) related to the environmental and social performance of the Project for people who may be unduly and adversely affected or potentially harmed if the Project fails to meet the SECAP standards and related policies. The Project-level grievance mechanism needs to take into account indigenous peoples, customary laws and dispute resolution processes. Traditional or informal dispute mechanisms of affected indigenous peoples should be used to the greatest extent possible.

8. This section applies to any event which occurs in relation to serious environmental, social, health & safety (ESHS) incidents (as this term is defined below); labor issues or to adjacent populations during Project implementation that, with respect to the relevant IFAD Project:

- (i) has direct or potential material adverse effect;
- (ii) has substantially attracted material adverse attention of outside parties or create material adverse national press/media reports; or
- (iii) gives rise to material potential liabilities.

In the occurrence of such event, the Recipient shall:

- Notify IFAD promptly;
- Provide information on such risks, impacts and accidents;
- Consult with Project-affected parties on how to mitigate the risks and impacts;
- Carry out, as appropriate, additional assessments and stakeholders' engagements in accordance with the SECAP requirements; and
- Adjust, as appropriate, the Project-level grievance mechanism according to the SECAP requirements; and
- Propose changes, including corrective measures to the Management Plan(s) (if any), in accordance with the findings of such assessment and consultations, for approval by IFAD.

Serious ESHS incident means serious incident, accident, complaint with respect to environmental, social (including labor and community), health and safety (ESHS) issues that occur in loan or within the Recipient's activities. Serious ESHS incidents can comprise incidents of (i) environmental; (ii) occupational; or (iii) public health and safety; or (iv) social nature as well as material complaints and grievances addressed to the Recipient (e.g. any explosion, spill or workplace accident which results in death, serious or multiple injuries or material environmental contamination, accidents of members of the public/local communities, resulting in death or serious or multiple injuries, sexual harassment and - violence involving Project workforce or in relation to severe threats to public health and safety, inadequate resettlement compensation, disturbances of natural ecosystems, discriminatory practices in stakeholder consultation and engagement (including the right of indigenous peoples to free, prior and informed consent), any allegation that require intervention by the police/other law enforcement authorities, such as loss of life, sexual violence or child abuse, which (i) have, or are likely to have a material adverse effect; or (ii) have attracted or are likely to arouse substantial adverse attention of outside parties or (iii) to create substantial adverse media/press reports; or (iv) give, or are likely to give rise to material potential liabilities).

9. The Recipient shall ensure or cause the Executing Agency, Implementing Agency, contractors, sub-contractors and suppliers to ensure that the relevant processes set out in the SECAP 2021 Edition as well as in the ESCMPs and Management Plan(s) (if any) are respected.

10. Without limitation on its other reporting obligations under this Agreement, the Recipient shall provide the Fund with:

- Reports on the status of compliance with the standards, measures and requirements set forth in the SECAP 2021 Edition, ESCMPs and the management plan (if any) on a semiannual basis - or such other frequency as may be agreed with the Fund;
- Reports of any social, environmental, health and safety incidents and/accidents occurring during the design stage, the implementation of the Project and propose remedial measures. The Recipient will disclose relevant information

from such reports to affected persons promptly upon submission of the said reports ; and

- Reports of any breach of compliance with the standards, measures and requirements set forth in the SECAP 2021 Edition and the Management Plan(s) (if any) promptly after becoming aware of such a breach.

11. The Recipient shall fully cooperate with the Fund concerning supervision missions, midterm reviews, field visits, audits and follow-up visits to be undertaken in accordance with the requirements of SECAP 2021 Edition and the Management Plan(s) (if any) as the Fund considers appropriate depending on the scale, nature and risks of the Project.

12. In the event of a contradiction/conflict between the Management Plan(s), if any and the Financing Agreement, the Financing Agreement shall prevail

GRANT br.

FINANSIJSKI SPORAZUM

Adaptacija na klimatske promjene i povećanje otpornosti u crnogorskim planinskim područjima (GORA)

između

CRNA GORA

i

MEĐUNARODNI FOND ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE

Potpisan u _____, _____ i _____, _____

FINANSIJSKI SPORAZUM

Broj granta:

Naziv projekta: Adaptacija na klimatske promjene i povećanje otpornosti u crnogorskim planinskim područjima („GORA“/ Projekat)

Crna Gora, koju predstavlja i preko njenog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede („Primalac“)

i

Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede ("Fond" ili "IFAD")

(svaka je "Strana" i obje zajedno "Strane")

BUDUĆI DA je Primalac zatražio grant od Fonda u svrhu finansiranja Projekta opisanog u Prilogu 1 ovog Sporazuma ;

DOK će projekat biti finansiran od strane Fonda za adaptaciju (AF). AF i IFAD su sklopili sporazum od _____ ("Sporazum AF") o obezbjeđivanju finansiranja Projekta;

BUDUĆI DA se Primalac obavezao da pruži dodatnu novčanu i nenovčanu podršku Projektu;

STOGA , Strane se ovim slažu kako slijedi:

Odjeljak A

1. Sljedeći dokumenti zajednički čine ovaj sporazum: ovaj dokument, opis projekta i aranžmani implementacije (Prilog 1), Tabela raspodjele (Prilog 2) i Posebni sporazumi (Prilog 3).
2. Opšti uslovi Fonda za finansiranje razvoja poljoprivrede od 29. aprila 2009. godine, izmjenjeni od decembra 2022. godine, i koji se mogu povremeno mijenjati u nastavku ("Opšti uslovi") su priloženi ovom Ugovoru, a sve njegove odredbe će se primjenjivati na ovaj Ugovor. Za potrebe ovog Ugovora, izrazi definisani u Opštim uslovima imaće značenja koja su u njima navedena, osim ako se Strane drugačije ne dogovore u ovom Ugovoru.
3. Fond će Primaocu obezbijediti Grant („Finansiranje“), koji će Primalac koristiti za implementaciju Projekta u skladu sa odredbama i uslovima ovog Ugovora.

Odjeljak B

1. Iznos granta je devet miliona dvjesta šesnaest hiljada petsto devedeset američkih dolara (9.216.590 USD).

2. Fond će uplatiti iznos granta na Grant račun tek kada sredstva budu primljena od AF. Sva povlačenja sa Grant računa podliježu uslovu da Fond primi dovoljno sredstava za Projekat od AF i deponuje na Grant račun za pokrivanje povlačenja. Fond neće imati obavezu da pruži finansijsku pomoć Primaocu prema ovom Ugovoru u svrhu Projekta ako na Grant računu za Projekat nema raspoloživih sredstava.

3. Prvi dan primjenjive fiskalne godine biće 1. januar.

4. Poseban Namjenski račun u američkim dolarima za isključivo korištenje Projekta biće otvoren u Centralnoj banci Crne Gore ili u bilo kojoj drugoj poslovnoj banci prihvatljivoj od strane Fonda, radi primanja sredstava koja se odnose na grant. Primalac će obavjestiti Fond o službenim licima ovlašćenim za vođenje Namjenskog računa.

5. Primalac će obezbijediti finansijska sredstva za potrebe Projekta u iznosu procijenjenom na 9,793,000 USD u gotovini kao doprinos aktivnostima u vezi sa javnim investicijama ruralne adaptacije i troškovima izvršenja projekta. Procijenjeni doprinos će biti dostupan prema sljedećem rasporedu:

Godina 1 – 40.000 USD

Godina 2 - 1.040.000 USD

Godina 3 – 2.080.000 USD

Godina 4 – 3.085.000 USD

Godina 5 – 3.150.000 USD

Godina 6 – 398.000 USD.

Tačni iznosi doprinosa koji će biti dostupni svake godine biće definisani i uključeni u Godišnji plan rada i budžet (AWPB).

Primalac će takođe doprinijeti projektu u in-kind kontribuciji za procijenjeni iznos od 5.635.144 USD, u obliku poreskih olakšica, za iznos od 4.858.060 USD ostalih in-kind doprinosa u iznosu od 777.084 USD. Doprinos u gotovini i in-kind za potrebe Projekta pod komponentama 1.2, 2.2 i 2.3 u iznosu procijenjenom na 4.809.000 USD u ekvivalentu. Korisnici će takođe doprinijeti za potrebe Projekta u gotovini i in-kind u okviru podkomponenti 1.3, 2.2 i 2.3 u iznosu procijenjenom na 2.528.000 USD.

Odjeljak C

1. Vodeća projektna agencija je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV).

2. Dodatne Projektno strane su opisane u Dijelu II, Prilog 1 Sporazuma.

3. Srednjoročni pregled će se obaviti kako je navedeno u Odjeljku 8.03 (b) i (c) Opštih uslova; međutim, strane se mogu dogovoriti o drugom datumu za Srednjoročni pregled implementacije Projekta, sve dok je u skladu sa AF sporazumom.

4. Finalna evaluacija će se obaviti tri (3) mjeseca prije datuma zatvaranja projekta.

5. Datum završetka projekta biće 31. decembar 2029. godine, a datum zatvaranja finansiranja 30. jun 2030. godine.

6. Nabavka roba, radova i usluga finansiranih iz Finansiranja će se vršiti u skladu sa metodama nabavke i svim drugim mjerama koje su identifikovane od strane IFAD-a i primjenjivih IFAD-ovih Smjernica za nabavku.

Odjeljak D

3. Fond će administrirati grantom i nadgledati projekat.

Odjeljak E

1. Kao dodatni razlozi za suspenziju ovog Sporazuma navode se sljedeći:
 - (c) Priručnik za implementaciju projekta (PIM) i/ili bilo koja njegova odredba je ukinut, suspendovan, prekinut, dopunjen ili izmijenjen bez prethodnog pristanka Fonda i Fond je, nakon konsultacija sa Primaocem, utvrdio da je, ili je vjerovatno će imati materijalno negativan uticaj na Projekat; i
 - (d) AF sporazum je raskinut.
4. Sljedeće su označene kao dodatni uslovi koji prethode povlačenju novčanih sredstava:
 - (d) Nacrt PIM-a će biti pripremljen i dostavljen Fondu;
 - (e) Sljedeće ključno osoblje projekta (koordinator/ka projekta, 2 regionalna koordinator/ke, finansijski službenik/ca, službenik/ca za monitoring i evaluaciju, službenik/ca za javne nabavke, ekspert/kinja za pitanja mladih i žena) biće imenovano i odobreno od strane Fonda kako je detaljno navedeno u stavu 10 Priloga 3; i
 - (f) Zvanično saopštenje Primaoca kojim se potvrđuje da će njegovo finansiranje Projekta za prvu godinu biti uključeno u nacionalni poljoprivredni budžet za 2024. godinu.
3. Sljedeće su imenovani predstavnici i adrese koje će se koristiti za bilo kakvu komunikaciju u vezi sa ovim Ugovorom:

Za primaoca:

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
Rimski trg , 81000 Podgorica , Crna Gora

Za Fond:

Regionalni direktor NEN-a

Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede
Via Paolo di Dono 44
00142 Rim, Italija

Ovaj Ugovor je pripremljen na engleskom jeziku u dva (2) originalna primjerka, jedan (1) za Fond i jedan (1) za Primaoca.

CRNA GORA
Ministarstvo poljoprivrede,
šumarstva i vodoprivrede

Datum: _____

MEĐUNARODNI FOND ZA
RAZVOJ POLJOPRIVREDE

Datum: _____

Raspored 1

Opis projekta i aranžmani za implementaciju

I. Opis projekta

45. **Ciljne grupe.** Ciljne grupe Gore će biti: (i) ugroženi polu-samostalni poljoprivrednici (domaćinstva ispod praga za već postojeće subvencije Vlade CG) ; (ii) komercijalni i ekonomski aktivni manje razvijeni poljoprivrednici i mali prerađivači; kao i (iii) akteri iz privatnog sektora duž odabranih lanaca vrijednosti, kao što su agro-preduzeća i trgovci; kao i svim relevantnim akterima za klimatski otporno upravljanje područjima vodnih slivova koji će imati koristi od poboljšane otpornosti lokalnih ekosistema. Svi manje razvijeni poljoprivredni proizvođači koji se bave odabranom proizvodnjom i oni koji žive u širem pejzažu imaju koristi od intervencija Gore. Procjenjuje se da će Gora imati uticaj na 40.000 osoba, uključujući trenutne ciljeve RCTP-a. Žene i mladi na selu će biti posebno ciljani, sa 50% žena i 30% mladih.

46. **Geografsko područje.** Gora će raditi u 14 opština koje se nalaze u sjevernom dijelu Crne Gore: 13 opština sjevernog regiona: Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Berane, Petnjica, Rožaje, Andrijevica, Plav i Gusinje; i opština Nikšić u Centralnom regionu.

47. **Cilj projekta** je poboljšanje otpornosti ekosistema i uslova za život malih gazdinstava na klimatske promjene u sjevernoj Crnoj Gori kroz usvajanje ekološki održivih tehnologija i praksi otpornih na klimatske promjene.

48. **Cilj projekta** je smanjenje osjetljivosti uslova za život i ekosistema na sjeveru Crne Gore na negativne uticaje klimatskih promjena.

49. **Komponente.** Projekat će se sastojati od tri sledeće komponente:

Komponenta 1. Održivi uslovi života u planinskim područjima

Ishod 1. Povećana otpornost uslova za život malih gazdinstava na klimatske promjene

50. Ishod 1 u okviru komponente 1 ima za cilj olakšavanje razvoja klastera lanca vrijednosti za otpornu transformaciju poljoprivrednih sistema i lokalnih preduzeća kroz podršku učesnika i finansijsku podršku koja direktno utiče na najugroženije, putem javnih poziva, čime se odgovara na prioritete u smislu diverzifikacije i otpornosti razvoja lanca vrijednosti.

(ix) Podkomponenta 1.1: Razvoj klastera lanaca vrijednosti u planinskim područjima za otpornu ruralnu transformaciju

51. **Razvoja ruralnih klastera.** Jedna od ključnih prepreka prilagođavanju u ruralnim planinskim područjima sjeverne Crne Gore je nedostatak socijalnog kapitala. Dovoljan društveni kapital utiče na kvalitet i broj opcija (ili ograničenja) sa kojima se domaćinstva suočavaju kada im prijete klimatske promjene. Zaista, adaptacija je dinamičan društveni proces, jer je sposobnost društava da se prilagode dijelom određena sposobnošću da djeluju kolektivno. Projekat će se fokusirati na promovisanje širenja konkurentnih i otpornih klastera za portfolio proizvoda s potvrđenim tržišnim i adaptacijskim potencijalom, te komparativnim prednostima za proizvodnju malih gazdinstava u područjima intervencije projekta.

(x) Podkomponenta 1.2. Usluge klastera za otpornu poljoprivredu i razvoj poslovanja

52. Gora cilja na visoko ugrožene siromašnije proizvođače u ruralnim planinskim područjima Crne Gore. Sa sve većim klimatskim šokovima (koji uključuju suše, toplotne talase i šumske požare), ovi proizvođači će vjerovatno pribjeći migraciji ili neprilagođenosti (uključivanje u intenzivnu kratkoročnu proizvodnju, masovnu turističku industriju, ilegalnu sječu, itd.). Iseljavanje indirektno utiče na lokalne pejzaže jer stočarstvo i druge aktivnosti doprinose smanjenju zapaljive biomase i izbjegavanju šumskih požara. Gora će se pozabaviti kritičnom preprekom prilagođavanju podržavajući ove proizvođače u pristupu stabilnim i održivim izvorima prihoda (nadovezujući se na uspjeh RCTP projekta), uključivanjem u otporne proizvodnje i poslovanja. Zaista, podkomponenta 1.2 će izgraditi kapacitete ranjivih proizvođača, kako u smislu (i) poljoprivrednih praksi (usvajanje praksi otpornih na klimu i stvaranje zajednice praksi oko agroekologije), tako i (ii) razvoja poslovanja kako bi se garantovao održiv i stabilan prihod.

(xi) Podkomponenta 1.3. Finansijska podrška adaptivnim aktivnostima

53. **Fond za razvoj lanca vrijednosti (VCF).** Odgovarajući grantovi za promociju privatnih investicija biće ponuđeni na konkurentnoj osnovi malim gazdinstvima i malim i srednjim preduzećima angažovanim u klasterima, posebno usmjereni na stimulisanje otpornih ulaganja u prioritete identifikovane na sastancima klastera sa više zainteresovanih strana. Na primjer, ovo se može odnositi na ulaganja u male komercijalne rasadnike kako bi se povećala ponuda sertifikiranog biljnog materijala, proširenje proizvodnje malih gazdinstava kako bi se povećala ponuda proizvoda na ciljnom lokalitetu, mala mehanizacija za smanjenje obima posla i ubrzanje poljoprivrednih radova u kritičnim periodima, i/ili ulaganje u postrojenja za sakupljanje/ skladištenje/ hlađenje/ preradu kako bi se apsorbirala proizvodnja čime se smanjuju gubici nakon žetve.

Komponenta 2. Integrirano upravljanje pejzažom

Ishod 2. Poboljšana otpornost ekosistema i infrastrukturnih investicija

54. Druga komponenta Gore će promovisati pristup Integrisanom upravljanju pejzažom, kroz kolektivnu identifikaciju izazova klimatskih promjena i uvođenje holističke i kontekstualno specifične otporne infrastrukture u ciljanim teritorijalnim jedinicama. U okviru ove komponente, 22 lokalne strategije prilagođavanja klimi će se razviti na nivou zajednice, čime će se otvoriti put održavanju/ poboljšanju najmanje 67 prirodnih resursa³, na procijenjenoj površini od 2.140 hektara. 285 infrastrukturnih investicija će takođe biti poboljšane kako bi izdržale klimatske promjene i stres uzrokovan varijabilnosti. Kako bi podržala prelazak na klimatske otporne ekosisteme u ciljanim područjima, Gora će se fokusirati na sljedeće rezultate i aktivnosti:

(xii) Podkomponenta 2.1. Lokalne strategije prilagođavanja klimatskim promjenama

55. Klimatske promjene izazivaju višestruke rizike za život ruralnih zajednica i njihovih okolnih agroekosistema. Iako je većina konsultovanih učesnika upoznata s pojmom klimatskih promjena i može ga povezati s nekim od već vidljivih posljedica (npr. povećano trajanje i jačina suša), puni obim, razmjer i kaskadne posljedice na koje se stanovništvo mora pripremiti je manje opipljiva. Istovremeno, efikasne strategije adaptacije na

³Sa sljedećim procjenama: 10 dobara zaštićenih kroz poboljšane prakse upravljanja pašnjacima; najmanje jedno dobro zaštićeno biotehničkim mjerama u svakom klasteru za ukupno 22 dobra; i 35 dobara zaštićenih zahvaljujući objektima za skladištenje vode (mogućnost brzog djelovanja protiv požara i nezaustavljivog širenja).

klimatske promjene za zajednice u planinskim područjima sjeverne Crne Gore treba da budu usidrene u njihovoj fizičkoj realnosti, uzimajući u obzir postojeće i predviđene rizike na relevantnom nivou lokalnog pejzaža (naselje, sliv, katun ili opština). Pružanje objektivne i naučne osnove za određivanje prioriteta intervencija pomoći će u širenju interesovanja unutar zajednice i izgradnji konsenzusa za podršku investicijama u kolektivne infrastrukture otporne na klimu.

(xiii) Podkomponenta 2.2. Prirodno pozitivno upravljanje pejzažom

56. Na osnovu participativnog mapiranja klimatskih ranjivosti, predstavnici učesnika čije aktivnosti utiču na otpornost ili ranjivost zajedničkog sliva, zajednički će identifikovati, formulisati i dati prioritet preventivnim i zaštitnim mjerama (uključujući biotehničke mjere) koje treba sprovesti u cilju stabilizacije ili obuzdavanja erozije, i ograničiti posljedice ekstremnih događaja (npr. poplave ili toplotni talasi) na usluge ekosistema koje koriste široj zajednici.

(xiv) Podkomponenta 2.3. Javne investicije za adaptaciju ruralnih područja

57. Ovaj rezultat će podržati ulaganja u kolektivnu ruralnu infrastrukturu kako bi se smanjili diskontinuiteti u pristupu poljima, tržištima i uslugama (škole, bolnice) u slučaju ekstremnih vremenskih događaja, koji će biti pogoršani klimatskim promjenama, i otkloniti uska grla koja ometaju konsolidaciju i grupisanje malih gazdinstava i otpornog agrobiznisa na selu.

Komponenta 3. Uvođenje strategija adaptacije na planinskim područjima

Ishod 3. Strategije i mehanizmi za adaptaciju planinskih područja, zasnovani na lekcijama iz projektnih pristupa i implementacije, integrisani su na opštinskom i nacionalnom nivou

58. Prema sadašnjem ishodu, Gora će imati za cilj uvođenje strategija adaptacije na planinskim područjima, koristeći iskustvo projekta za razvoj detaljne analize ranjivosti i mapa za sve ciljne opštine, i pružajući im podršku u pripremi 14 opštinskih ruralnih strategija prilagođavanja klimatskim promjenama koje bi odražavale prioritete za adaptaciju na klimatske promjene.

(xv) Podkomponenta 3.1. Modeli za adaptaciju planinskih područja

59. U okviru ovog rezultata, Gora će generisati informacije i znanja korisna za adaptaciju na planinskim područjima, takođe zasnovana na iskustvu iz implementacije projekta. Kao RCTP, i Gora je osmišljena tako da odražava i usklađuje se sa nacionalnim politikama i primjenjivaće rodno, starosno i intersekcionalni pogled u svom radu na angažmanu u politici strategija.

(xvi) Podkomponenta 3.2. Mehanizmi i strategije za adaptaciju planinskih područja na opštinskom i nacionalnom nivou

60. U okviru ovog rezultata i na osnovu znanja generisanog u okviru potkomponente 3.1., Gora će podržati opštine da razviju i usvoje strategije klimatske adaptacije za ruralna planinska područja, u skladu sa analizom klimatske ranjivosti, i uključujući adaptivne mjere identifikovane u podkomponenti 2.1. Na nacionalnom nivou, u cilju centralizacije znanja i olakšavanja učenja i unaprijeđenja rješenja za adaptaciju na planinskim područjima, Gora će se aktivno i kontinuirano uključiti u razgovore sa Nacionalni savjet za održivi razvoj (**NszOR**) pod Generalnim sekretarijatom Vlade Crne Gore kojim predsjedava premijer.

Nadalje, projekat će podržati stvaranje posebne tehničke radne grupe za planinska područja u okviru NSzOR-a i uključiti sve zainteresovane opštine. Ova podrška će stvoriti mehanizme koji će osigurati integrisanje prilagođavanja kroz lokalno planiranje.

II - Aranžmani za implementaciju

61. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) će predstavljati primaoca granta (Vlada CG), dok će projekat Gora biti vezan za Direktorata za ruralni razvoj Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV kao implementaciona agencija).

62. Ukupna odgovornost za nadzor, političko usmjeravanje i implementaciju Gore leži na posebnom Upravnom odboru projekta (UOP), kojeg je uspostavilo i kojim predsjedava Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. UOP će takođe uključivati predstavnike svih partnera i zainteresovanih strana Gore (tj. Ministarstva Finansija, Ministarstva ekologije, Zajednice opština, Ministarstva ekonomije, itd.).

63. Svakodnevno upravljanje i implementacija projekta zavisice od PCU. Jezgro PCU će biti u potpunosti ugrađeno i locirano u MPŠV (u Podgorici), dok će dva regionalna koordinatora i teritorijalni specijalisti biti smješteni u šest od četrnaest ciljanih opština (vidi dolje). Projektom će se nabaviti 4 terenska vozila za članove tima sa sjedištem u opštinama, dok će dva dodatna terenska vozila obezbijediti Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Dodatno, jedno vozilo će biti nabavljeno u okviru projekta za centralnu koordinacionu jedinicu u Podgorici, a dodatno vozilo će obezbijediti Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede .

64. PCU će imati finansijsku i tehničku autonomiju. Predloženo osoblje će obuhvatiti:

U Podgorici:

- (a) Regrutovano osoblje : (i) koordinator projekta, sa ekspertizom u upravljanju projektima u planinskim područjima; i (ii) ekspert/kinja za pitanja mladih i žena.
- (b) Ustupljeno osoblje iz Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma: (i) specijalista za životnu sredinu i klimu; i (ii) inženjer ruralne infrastrukture.
- (c) Ustupljeno osoblje iz MPŠV: (i) službenik za monitoring i evaluaciju; (ii) službenika za finansije; (iii) službenika za nabavku; (iv) pravni pomoćnik; (v) administrativni asistent.

Regrutovano osoblje u opštinama (6 kancelarija): Dva tima sastavljena od po jednog regionalnog koordinatora i dva teritorijalna specijalista (odgovaraju koordinatore projekta na centralnom nivou).

65. Pored toga, PCU će imati podršku od 28 stručnjaka (po dva u svakoj opštini), a takođe će imati koristi od podrške arhivskim službama Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

66. PIM će pružiti jasne opise zadataka i odgovornosti za pojedinačne članove tima PCU i uključiti procedure za obavljanje godišnjih evaluacija učinka za svo ključno osoblje. Ugovori za članove PCU će se obnavljati godišnje, nakon zadovoljavajućeg učinka. Imenovanje dodijeljenog osoblja zavisice od toga da IFAD nema primjedbi na predložene profile, a ustupljeno osoblje će morati osigurati puno radno vrijeme za Goru. Za ustupljeno osoblje, dodatna naknada plata (dodatno od primanja iz ministarstava) biće finansirana iz budžeta AF.

67. Pored toga, implementacija Gore će se oslanjati na partnerstvo uspostavljeno sa opštinskim ili vladinim savjetodavnim službama prisutnim u svim ciljanim opštinama.

Projektom će u svakoj opštini biti angažovano do dva savjetnika (po mogućnosti jedna žena i jedan muškarac) koji će proći obuku o agroekologiji, razvoju poslovanja, klimatskoj adaptaciji u planinskim područjima, itd. Oni će djelovati kao ključni fasilitatori i pružaoци usluga za korisnike projekta i sve proizvođače u ciljanim područjima. Njihovo učešće u projektu takođe će biti garancija održivosti investicija. Oni će primati mjesečne naknade za dodatne radove obavljene u podršci implementaciji Gore.

68. **Planiranje.** Rigorozan proces planiranja – koji jasno identifikuje konkretne rezultate (ili fizičke ciljeve) koji će biti postignuti u periodu od 12 mjeseci u cilju postizanja opštih ciljeva projekta, aktivnosti koje treba sprovesti za postizanje ovih rezultata i potrebnih finansijskih sredstava (ili finansijskih ciljeva) - biće polazna tačka za dobro upravljanje i praćenje izvršenja Gore. U tu svrhu, PCU će koristiti unaprijed definisani predlog Godišnjeg plana rada i budžeta (AWPB). Iako tabela rezultata i tabele troškova neće predstavljati nacrt, oni će biti ključna referenca za pripremu AWPB-ova.

69. Dok će prvi AWPB biti ažuriran tokom početne radionice, priprema narednih AWPB će slijediti iterativni proces, počevši oko mjeseca septembra sa organizacijom godišnjih radionica planiranja na opštinskom nivou. Na osnovu toga, PCU će pripremiti nacrt konsolidovanog AWPB-a, koji će u okviru svake komponente identifikovati: (i) rezultate i povezane fizičke ciljeve koje treba postići; (ii) potrebne ključne aktivnosti, podaktivnosti i inpute; (iii) raspored za sprovođenje ključnih aktivnosti; (iv) osoblje/osobe odgovorne za svaku aktivnost i podaktivnost; i (v) potrebna finansijska sredstva. AWPB će takođe uključiti Plan nabavke (PP). Oba dokumenta će se dostaviti IFAD-u na odobrenje najkasnije 60 dana prije kraja fiskalne godine. Kada PSC odobri AWPB, PCU ga dostavlja IFAD-u na odobrenje. To će predstavljati obavezujući dokument koji će upravljati, tokom cijele godine, odlukama IFAD-a o pitanjima oslobađanja sredstava ili nabavke. AWPB i PP se mogu mijenjati tokom godine na zahtjev PCU, zajedno sa odgovarajućim obrazloženjem i odobrenjem IFAD-a.

70. **Specifični aranžmani implementacije za svaku komponentu.** Detaljni aranžmani implementacije za projekat će biti opisani u PIM-u. Gora će replicirati mnoge od postojećih mehanizama iz RCTP-a koji su pokazali svoju efikasnost i relevantnost. Specifični aranžmani za svaku komponentu su ukratko opisani kako slijedi:

- **U okviru komponente 1,** razvoj ruralnih klastera (podkomponenta 1.1.) će se oslanjati na direktnu facilitaciju članova PCU (regionalnih koordinatora i teritorijalnih stručnjaka), kao i na angažovanje savjetodavnih službi. U okviru podkomponente 2.2. savjetodavci će biti osposobljeni (od strane domaćih i međunarodnih pružalaca usluga) da pruže niz usluga članovima klastera, kao i drugim proizvođačima u oblasti (vezano za agroekologiju i druge prakse otpornosti na klimu, kao i za razvoj poslovanja). VCF i SDF će se implementirati prema važećim RCTP procedurama i putem javnih poziva. Sve vježbe mapiranja i studije u okviru komponente će izvoditi nacionalni konsultanti. Direktna podrška koja se odnosi na žene, mlade i socijalnu inkluziju biće pod nadzorom eksperta/kinje za pitanja mladih i žena.
- **U okviru komponente 2,** planirane su međunarodne obuke i studijska putovanja kako bi se osposobilo tehničko osoblje PCU-a i stručni saradnik za pitanja koja se odnose na integrisano upravljanje pejzažom i prilagođavanje klimatskim promjenama u planinskim područjima. Participativno mapiranje ranjivosti će se oslanjati na alate koje će prilagoditi međunarodne organizacije, a lokalni proces podržava PCU i nacionalni konsultant. Ostale aktivnosti u okviru komponente će se oslanjati na javne pozive i nacionalne pružaoce usluga. Komponenta će biti pod odgovornošću projektnog stručnjaka za životnu sredinu i klimu uz podršku regionalnih koordinatora i teritorijalnih stručnjaka.
- **U okviru komponente 3,** biće uspostavljen Memorandum o razumijevanju sa Univerzitetom Crne Gore kako bi se obezbijedilo njihovo učešće u procesima, posebno

u okviru podkomponente 3.1. Međunarodna ekspertiza će biti mobilizirana za izvođenje mapiranja ranjivosti visoke rezolucije, a zajednica domaćih i međunarodnih studenata će biti angažovana da dokumentuju projektne metodologije i pristupe. Također će se tražiti subregionalna partnerstva kako bi se konsolidovala kapitalizacija i dijeljenje lekcija iz Gore. Kreiranje opštinskih strategija prilagođavanja za ruralna planinska područja i uspostavljanje Radne grupe za planinska područja u okviru NSzOR-a će u suštini biti podržani od strane nacionalnih konsultanata. Stručnjak za životnu sredinu i klimu, kao i regionalni koordinatori i teritorijalni stručnjaci će aktivno podržati koordinatora projekta u implementaciji ove komponente.

71. **Faziranje.** Aktivnosti Gore pratiće fazni pristup, gdje je razvoja klastera lanaca vrijednosti u ruralnim planinskim područjima prvi suštinski korak kroz koji se angažuju učesnici i gradi društveni kapital, omogućavajući otvaranje diskusije i iniciranje participativnih procesa za sagledavanje klimatske ugroženosti lokalnog stanovništva i pejzaža i u skladu s tim odrediti prioritete investicija. Međutim, implementacija će vjerovatno pratiti različite dinamike u opštinama u kojima su klasteri već dobro uspostavljeni i u opštinama u kojima će se podržavati novi klasteri. U krajnjem, vjerovatno je da će razvoj klastera i participativno mapiranje klimatske ugroženosti pratiti zajednički proces.

72. **Usklađenost aranžmana implementacije sa rodnom politikom AF.** Ekspert/kinja za pitanja mladih i žena će biti odgovoran za pitanja rodne ravnopravnosti i socijalne uključenosti (nadgledanje implementacije rodne strategije, izgradnju kapaciteta osoblja i pomaganje kolegama da se pozabave pitanjima vezanim za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u svom radu, uključujući upravljanje znanjem, praćenje i evaluaciju, indikatori i mjerenje rezultata). Za rješavanje ovih pitanja, kao i za osiguranje uvođenja rodniha pitanja u sve aktivnosti Gore, izdvojen je namjenski budžet.

73. **Praćenje i evaluacija projekta (M&E)** će biti pod nadzorom PCU-a, a vodi ih službenik za M&E koji će blisko sarađivati sa implementacionim partnerima. Sistem M&E bi trebao: (i) proizvoditi, organizovati i dijeliti informacije potrebne za strateško upravljanje projektom, (ii) dokumentovati rezultate i naučene lekcije za internu upotrebu i javno širenje o dostignućima i (iii) odgovoriti na potrebe za informacijama Fonda za adaptaciju, IFAD-a i Vlade Crne Gore o aktivnostima, neposrednim ishodima i uticaju Projekta. Priručnik za praćenje i evaluaciju koji opisuje jednostavan i efikasan sistem za prikupljanje, obradu, analizu i diseminaciju podataka biće pripremljen tokom prve godine implementacije projekta.

74. Biće razvijena kompjuterizovana baza podataka koja će omogućiti generisanje kontrolnih tabli. Sistem će se redovno napajati podacima koje na terenu prikupljaju implementacioni partneri (posebno savjetodavne službe, ali i nacionalni konsultanti uključeni u implementaciju) i različitim studijama, mapama i proizvodima politike koji se sprovode kao dio implementacije projekata. Sistem praćenja i evaluacije biće povezan sa geolokalizovanim geografskim informacionim sistemom (GIS) koji će omogućiti mapiranje i prostorno -vremenske analize. Obuke će biti organizovane kako bi se ojačali kapaciteti različitih zainteresovanih strana uključenih u sistem praćenja i evaluacije.

75. Svakodnevno praćenje napretka implementacije biće odgovornost PCU, na osnovu Godišnjeg plana rada projekta i njegovih indikatora. Tokom prvih mjeseci projekta, projektni tim će kompletirati i podesiti osnovne podatke za svaki indikator i definisati indikatore učinka. Konkretni ciljevi za prvu godinu implementacije, indikatori napretka i njihova sredstva verifikacije biće utvrđeni na Početnoj radionici (ispod).

76. **Početna radionica projekta.** Početna radionica projekta će se održati u roku od dva mjeseca od početka projekta s punim projektnim timom, relevantnim Vladinim predstavnicima i IFAD-om. Početna radionica je ključna za izgradnju vlasništva nad

rezultatima projekta i planiranje godišnjeg plana rada za prvu godinu. Osnovni cilj početne radionice biće predstavljanje modaliteta implementacije i izvođenja projekta, te pomoć projektnom timu da razumije i preuzme vlasništvo nad ciljevima i zadacima projekta.

77. **Početni izvještaj projekta** će biti pripremljen odmah nakon početne radionice. On će uključivati: (i) detaljan Prvi godišnji plan rada podijeljen na tromjesečne vremenske okvire sa detaljima o aktivnostima i indikatorima napretka koji će voditi implementaciju tokom prve godine projekta; (ii) detaljni budžet projekta i plan nabavki za prvu godinu implementacije, pripremljen na osnovu Godišnjeg plana rada; (iii) detaljan narativ o institucionalnim ulogama, odgovornostima, aktivnostima koordinacije i mehanizmima povratnih informacija partnera povezanih sa projektom; (iv) odjeljak o dosadašnjem napretku u uspostavljanju projekta i aktivnostima pokretanja i ažuriranje svih promijenjenih spoljnih uslova koji mogu uticati na implementaciju projekta.

78. **Osnovna studija.** U toku prve godine biće sprovedena osnovna studija kako bi se prikupili podaci i poslužili kao osnova za procjenu koliko je aktivnost sprovedena efikasno i postignuti rezultati. Studija će uključiti ciljnu grupu i kontrolnu grupu koja će biti od suštinskog značaja za određivanje pripisivanja rezultata projektnim aktivnostima.

79. **Tromjesečni izvještaji o napretku** će takođe pripremati svi partneri za implementaciju projekta (uključujući savjetodavne službe), pružaoci usluga i dostavljati ih PCU-u koji će ih konsolidirati kako bi se osiguralo kontinuirano praćenje projektnih aktivnosti i identifikovali izazovi za usvajanje potrebnih korektivnih mjera u dogledno vrijeme.

80. **Tehnički izvještaji** kao što su izvještaji o najboljim praksama i naučenim lekcijama - takođe će biti kompletirani, kako je utvrđeno tokom izvještaja o pokretanju projekta. Konkretno, koristiće se studenti master studija i postdiplomske tematske teze i drugi proizvodi znanja učesnika koji su generisani u okviru komponente 3, zajedno sa svim komunikacijskim materijalom proizvedenim u okviru projekta (komunikacija o rodnoj i socijalnoj uključenosti, komunikacija o pristupu zemljištu, sav politički dijalog materijal proizveden sa Radnom grupom za planinska područja itd.).

81. **Polugodišnji izvještaji o napretku** biće elaborisani na osnovu kvartalnih izvještaja o napretku i periodičnih tehničkih izvještaja, te će se koristiti kao referenca uoči nadzorne misije ili za pripremu godišnjih izvještaja o projektu .

82. **Izvještaj o učinku projekta (PPR)** . Projekat će svake godine podnositi PPR kako bi se prikazao napredak postignut u ispunjavanju godišnjeg plana rada projekta i procijenio učinak projekta u doprinosu planiranim ishodima kroz rezultate i partnerski rad, koristeći obrazac Fonda za adaptaciju. PPR uključuje, između ostalog, (i) analizu učinka projekta tokom izvještajnog perioda (praćenje indikatora projekta), uključujući proizvedene rezultate i, gdje je moguće, informacije o statusu ishoda; (ii) naučene lekcije i iskušena ograničenja u napretku ka rezultatima i razlozi za njih; (iii) procjena rizika; (iv) informacije u vezi sa finansijskim podacima i nabavkama (izvještaji o rashodima); (c) ocjene; (vi) jasne preporuke za buduću orijentaciju u rješavanju ključnih problema u nedostatku napretka. Osim toga, uključuje izvještaj o praćenju rezultata koji treba popuniti. Ovo će biti urađeno i) na početku gdje će se dostaviti osnovne informacije, kao i planirani ciljevi po završetku projekta; ii) u srednjem roku; i iii) po završetku projekta kada će konačni PPR poslužiti kao izvještaj o završetku projekta; ali takođe uključuju završni izvještaj o evaluaciji i završne revidirane finansijske izvještaje.

83. **Superviziju** će organizovati IFAD (u okviru svog direktnog nadzornog okvira i smjernica), a misija za nadzor mobilisana najmanje jednom godišnje. Dodatna podrška za implementaciju od IFAD-a u vezi sa specifičnim identifikovanim pitanjima biće mobilisana ako Vlada Crne Gore i IFAD budu smatrali da je to neophodno ili ako ih preporučí misija za

nadzor. Sastav nadzornih misija će se zasnivati na godišnjem planu nadzora. Plan nadzora će istaknuti, pored rutinskih zadataka nadzora (povjerljivost, usklađenost i implementacija projekta), glavna tematska područja ili područja učinka koja zahtijevaju jačanje i koja bi podrazumijevala korištenje dodatnih inputa za izgradnju kapaciteta, dubinske analitičke studije ili pregled postojeće politike.

84. **Srednjoročni pregled (MTR).** MTR će biti sproveden u 3. godini. On će procijeniti operativne aspekte kao što su upravljanje projektom i implementacija aktivnosti, kao i stepen do kojeg su ciljevi ispunjeni i korektivne radnje potrebne da bi projekat postigao učinak.

85. **Finalna evaluacija** će se sprovesti tri mjeseca prije zatvaranja projekta i uključivaće anketu o završetku projekta (ispod).

86. **Anketa o završetku projekta** će uključivati isti set upitnika uključenih na početku kako bi se omogućilo poređenje sa osnovnim rezultatima. Pored toga, biće sproveden panel intervju sa domaćinstvima kako bi se pružila detaljna analiza efekata projekta. Štaviše, analiza će biti raščlanjena prema vrsti korisnika, opštini i polu nosioca domaćinstva. Kao dio evaluacije, prikupljaće se iskustva korisnika, naučene lekcije i najbolje prakse za buduću nadogradnju aktivnosti. Tokom posljednje godine implementacije, SHARP+ istraživanje će biti ponovo sprovedeno u svim projektnim opštinama, pružajući mogućnost da se uporede sa rezultatima anketa sprovedenih tokom implementacije projekta i da se ocijeni povećana otpornost korisnika projekta. SHARP+ bi takođe trebalo sprovesti u uporedivom području koje nije dobilo podršku Gore (kontrolna grupa) kako bi se poboljšala analiza.

87. **Upravljanje znanjem.** Učinkovito upravljanje znanjem – uključujući prikupljanje, generisanje i širenje informacija– važna je komponenta prilagođavanja klimatskim promjenama. Učenje iz aktivnosti prilagođavanja i sposobnost transformacije znanja u proizvode koji su ciljani na različitu publiku ključno je za efikasnu adaptaciju na klimatske promjene.

88. Ukupna odgovornost za upravljanje znanjem (KM) i komunikaciju će biti na službeniku Gore za M&E. Službenik za M&E će koordinirati sa drugim članovima PCU-a (a posebno sa stručnjakom za životnu sredinu i klimu i sa ekspertom za pitanja mladih i žena), kolegama iz lokalne uprave i drugim učesnicima projekta kako bi identifikovao studije slučaja koje ilustriraju uticaj koji je projekt imao na poboljšanje ruralnog života i centralizacija ključnih informacija koje se generišu. Uopšteno govoreći, službenik za M&E će zajedno sa ostatkom PCU-a obraditi prikupljeno znanje u odgovarajući format za širu javnost i distribuirati ga. To će se raditi kroz radionice i seminare, web stranicu, radio i televizijske programe, društvene mreže (YouTube, Facebook, Instagram , itd.), postere i letke.

Raspored 2

Tabela raspodjele

1. *Dodjela prihoda od granta.* Tabela u nastavku navodi kategorije prihvatljivih troškova koji će se financirati iz granta i raspodjelu iznosa za svaku kategoriju finansiranja i procente rashoda za stavke koje će se financirati u svakoj kategoriji:

Kategorija	AF grant dodijeljen u (USD)	Procenat (100% neto poreza i neto doprinosa Vlade, opština i korisnika)⁴
I. Usluge, roba i oprema	3 952 326	100%
II. Radovi	3 031 933	100%
III. Grantovi i subvencije	1 583 652	100%
IV. Plate i operativni troškovi	648 679	100%
Ukupno	9 216 590	

(b) Termini korišćeni u gornjoj tabeli su definisani na sledeći način: (i) Kategorija I posvećena uslugama, robi i opremi takođe uključuje rashode vezane za konsultacije, obuke i radionice i inpute.

(c) Budžet AF i alokacija troškova po komponentama, ishodima i rezultatima prikazani su u tabeli ispod:

Komponente projekta	Očekivani ishodi	Očekivani rezultati	Iznos (USD)
Komponenta 1 Održivi uslovi života u planinskim područjima	Ishod 1. Povećana otpornost uslova za život malih gazdinstava na klimatske promjene	Rezultat 1.1 . Uspostavljeni klasteri više zainteresovanih strana za odabrane proizvode	1 126 749
		Rezultat 1.2 . Povećanje otpornosti na klimatske promjene poljoprivrednih sistema i lokalnih preduzeća	552 559
		Rezultat 1.3 . Obezbijedena finansijska podrška adaptivnim aktivnostima	1 583 652
Komponenta 2 Integrirano upravljanje pejzažom	Ishod 2. Poboljšana otpornost ekosistema i infrastrukturnih investicija	Rezultat 2.1 . Razvijene su participativne lokalne strategije prilagođavanja klimi	340 159
		Rezultat 2.2 . Sprovedene mjere zaštite ekosistema	2 362 459
		Rezultat 2.3 . Renovirana ili izgrađena kolektivna infrastruktura za ruralnu adaptaciju	1 940 291
Komponenta 3 Uvođenje strategija adaptacije na planinskim područjima	Ishod 3. Strategije i mehanizmi za adaptaciju planinskih područja, zasnovani na lekcijama iz projektnih pristupa i implementacije, integrirani su na opštinskom i nacionalnom nivou	Rezultat 3.1 . Relevantni proizvodi znanja pripremljeni i distribuirani ključnim zainteresovanim stranama.	214 435
		Rezultat 3.2 . Podržane lokalne i nacionalne institucije u kreiranju mehanizama i strategija za adaptaciju na planinskim područjima	222 674
Ukupni troškovi projektne aktivnosti			8 342 978
Troškovi izvođenja projekta (9,5%)			873 612
Ukupni troškovi projekta			9 216 590

(d) Preraspodjela budžeta i promjene

(iii) Sve materijalne promjene napravljene u prvobitnoj raspodjeli budžeta kako je navedeno u budžetu AF i tabeli raspodjele troškova (iznad), u konsultaciji sa IFAD-om, biće saopštene Fondu za adaptaciju na odobrenje. "Materijalna promjena" znači svaku kumulativnu promjenu ukupnog budžeta na nivou rezultata između revidiranog budžeta i prvobitnog budžeta koja uključuje deset posto (10%) ili više ukupnog budžeta Projekta.

(iv) Primalac ne može premašiti alokaciju troškova izvršenja projekta od 873,612 USD

Raspored 3

Posebni uslovi

II. Opšte odredbe

U skladu sa Odjeljkom 12.01 (a)(xxiii) Opštih uslova, Fond može suspendovati, u cijelosti ili djelimično, pravo Primaoca da traži povlačenje sredstava sa Grant računa ako Primalac nije ispunio bilo koju obavezu navedeno u nastavku, a Fond je utvrdio da je takvo neizvršenje imalo, ili će vjerovatno imati, materijalno negativan uticaj na Projekat:

1. U roku od 6 mjeseci od početne radionice projekta, Projekat će nabaviti i instalirati prilagođeni računovodstveni softver, kao što je to praksa u projektima koje IFAD kontinuirano podržava, kako bi se zadovoljili Međunarodni računovodstveni standardi i zahtjevi IFAD-a.

2. U roku od šest (6) mjeseci od početne radionice projekta, Projekat će sklopiti Memorandum o razumijevanju (MoR) sa Univerzitetom Crne Gore koji će strukturisati saradnju, definisati uloge, odgovornosti i dužnosti u pogledu implementacije, finansijskog upravljanja, računovodstva i izvještavanja.

3. *Planiranje, praćenje i evaluacija.* Primalac će osigurati da priručnik za planiranje, monitoring i evaluaciju (PM&E) bude uspostavljen u roku od dvanaest (12) mjeseci od datuma stupanja na snagu ovog Ugovora.

4. *Pol.* Primalac će osigurati da se rodna pripadnost uzme u obzir u implementaciji projekta:

- Biće angažovano posvećeno osoblje za rodne aspekte i aspekte socijalne uključenosti.
- Strategija i akcioni plan projektnog tipa biće uspostavljeni na početku projekta.
- Budžet je izdvojen za specifične aktivnosti vezane za rod i mlade
- Određene su kvote za žene (50%) i mlade (30%) kao procenat korisnika, a svi prikupljeni i analizirani podaci biće razvrstani prema polu i starosti.
- Tokom implementacije projekta sprovodiće se informativne kampanje i terenski događaji usmjereni na žene i mlade
- Biće mobilisane žene i mladi treneri.
- Studije sprovedene u okviru projekta će uključiti rodnu i starosnu perspektivu
- Rodni paritet u PCU će se podsticati.
- Odgovornost za fokus na rodnu ravnopravnost će biti uključena u projektni zadatak za sve ključno osoblje na projektu i pružaoce projektnih usluga.
- U svim svojim aktivnostima tražiće se usklađenost sa politikom IFAD-a o sprječavanju i borbi protiv seksualnog uznemiravanja, eksploatacije i zlostavljanja. Ovo će se odraziti u opisu poslova i zadataka cjelokupnog projektnog osoblja i pružaoce usluga.

5. *Sigurnost posjedovanja zemljišta.* Primalac će osigurati da je proces otkupa zemljišta već završen i da su procesi kompenzacije u skladu sa najboljom međunarodnom praksom i principima besplatnog prethodnog i informisanog pristanka.

6. *Antikorupcijske mjere.* Primalac će u skladu sa Politikom IFAD-a o sprečavanju prevara i korupcije u svojim aktivnostima i operacijama.

7. Seksualno uznemiravanje, seksualna eksploatacija i zlostavljanje. Primalac i Strane u projektu će osigurati da se Projekat sprovodi u skladu sa odredbama IFAD-ove politike o sprečavanju i reagovanju na seksualno uznemiravanje, seksualno iskorištavanje i zlostavljanje, koje se s vremena na vrijeme mogu mijenjati.

8. Upotreba projektnih vozila. Primalac će osigurati da:

- (d) sva vozila nabavljena u okviru komponente 1: (2 vozila 4x4) i komponenta 3 (1 vozilo 2x4) dodijeljena su PCU za implementaciju Projekta;
- (e) Vrste vozila nabavljenih u okviru Projekta odgovaraju potrebama Projekta; i
- (f) Sva vozila koja su prebačena ili nabavljena u okviru Projekta namijenjena su isključivo projektnoj upotrebi.

9. Alat za praćenje ugovora Ifad Client Portal (ICP). Primalac će osigurati da se IFAD-u pošalje zahtjev za pristup alatu za praćenje ugovora o nabavci projekta na IFAD-ovom portalu za klijente (ICP). Primalac će osigurati da svi ugovori, memorandumima o razumijevanju, nalozi za kupovinu i povezana plaćanja budu registrovani u alatu za praćenje ugovora o nabavci projekta na IFAD-ovom portalu za klijente (ICP) u vezi s nabavkom robe, radova, usluga, savjetovanja, ne-konsultantske usluge, ugovori sa zajednicama, grantovi i ugovori o finansiranju. Primalac će osigurati da se podaci o ugovoru ažuriraju na kvartalnoj osnovi tokom implementacije Projekta.

10. Ključno osoblje projekta su: koordinator projekta, 2 regionalna koordinatora, finansijski službenik, službenik za monitoring i evaluaciju, službenik za javne nabavke, ekspert za pitanja mladih i žena, stručnjak za životnu sredinu i klimu; inženjer ruralne infrastrukture; i 4 teritorijalna koordinatora. Kako bi pomogao u implementaciji Projekta, PCU, osim ako nije drugačije dogovoreno sa IFAD-om, će zaposliti ili omogućiti zapošljavanje, prema potrebi, ključno osoblje čije su kvalifikacije, iskustvo i zadatak zadovoljavajući za IFAD. Ključno projektno osoblje će biti dodijeljeno PCU-u u slučaju vladinih službenika ili regrutovano prema konsultantskom ugovoru prema metodi odabira individualnih konsultanata u Priručniku za nabavke IFAD-a ili ekvivalentnom metodu odabira u nacionalnom sistemu nabavki koji je prihvatljiv za IFAD. Zapošljavanje ključnog projektnog osoblja podliježe prethodnoj reviziji IFAD-a, kao i otpuštanje ključnog projektnog osoblja. Ključno projektno osoblje podliježe godišnjoj evaluaciji i nastavak njihovog ugovora podliježe zadovoljavajućem učinku. Svaki ugovor potpisan za ključno projektno osoblje mora biti u skladu sa nacionalnim propisima o radu ili Međunarodnim standardima rada ILO-a (koji je strožiji) kako bi se zadovoljili uslovi ažuriranog SECAP-a IFAD-a. Ponovljeni kratkoročni ugovori se moraju izbjegavati, osim ako to nije primjereno opravdano okolnostima projekta.

II. SECAP odredbe

1. Primalac će izvršiti pripremu, projektovanje, izgradnju, implementaciju i rad Projekta u skladu sa devet standarda i drugim mjerama i zahtjevima navedenim u Ažuriranim postupcima procjene društvene, ekološke klime IFAD-a („SECAP 2021. izdanje“), kao i sa svim primjenjivim zakonima i propisima za Primaoca i/ili sub-nacionalne subjekte koji se odnose na društvena pitanja, pitanja životne sredine i klimatske promjene na način i sadržaj koji zadovoljavaju IFAD. Primalac neće prilagođavati, mijenjati ili odricati se od bilo koje odredbe SECAP izdanja 2021, osim ako se na to u pisanoj formi saglasi Fond u Ugovoru o finansiranju i/ili Planovima upravljanja, ako ih ima.

2. Za projekte koji predstavljaju visoke ili značajne socijalne, ekološke i klimatske rizike, Primalac će sprovesti implementaciju Projekta u skladu sa mjerama i zahtjevima navedenim u Procjeni uticaja na životnu i društvenu sredinu (ESIAs)/Ekološki, društveni i

klimatski Okviri upravljanja (ESCMF) i/ili akcijski planovi/okviri preseljenja (RAP/F) i planovi upravljanja sredinom, društvom i klimom (ESCMP) za projekte visokog rizika i skraćene ESIA i/ili skraćeni RAP/F i ESCMP-a za projekte sa značajnim rizikom i planove slobodnog, prethodnog i informisanog pristanka (FPIC), planove implementacije FPIC-a, planove starosjedilačkih naroda (IPP), planove upravljanja pesticidima, planove upravljanja kulturnim resursima i planove za pronalaženje šansi („Plan(ovi) upravljanja“), prema potrebi, uzet u skladu sa zahtjevima SECAP-a i ažuriran s vremena na vrijeme od strane Fonda.

Primalac neće prilagođavati, mijenjati ili odricati se od bilo koje odredbe ESCMP-a i plana(ova) upravljanja, osim ako je Fond pismeno dogovorio i ako je Primalac ispunio iste zahtjeve koji se primjenjuju na prvobitno usvajanje ESCMP-a i plana upravljanja (s).

3. Primalac neće, i prouzrokovati da Izvršna agencija, svi njeni izvođači, njeni podizvođači i dobavljači ne započnu sa izvođenjem bilo kakvih radova, osim ako sve osobe pogođene Projektom nijesu nadoknađene i/ili preseljene u skladu sa specifičnim RAP-om /Skraćeni RAP, FPIC i/ili dogovoreni raspored radova i kompenzacija.

4. Primalac će osigurati da se Vodeća projektna agencija u svakom trenutku tokom izvođenja projekta pridržava standarda, mjera i zahtjeva navedenih u SECAP izdanju 2021 i Planu(ima) upravljanja, ako ih ima.

5. Primalac će objelodaniti nacrt i konačne izvještaje o ESIA i sve druge relevantne planove upravljanja sa učesnicima Projekta i zainteresovanim stranama na dostupnom mjestu u području zahvaćenom Projektom, u obliku i jeziku razumljivom osobama koje su pogođene Projektom i drugim zainteresovanim stranama. Objavljivanje će uzeti u obzir sve specifične potrebe zajednice za informacijama (npr. kultura, invaliditet, pismenost, mobilnost ili rod).

6. Primalac će obezbijediti ili natjerati Izvršnu agenciju i Agenciju za sprovođenje da obezbijede da sva tenderska dokumentacija i ugovori za robu, radove i usluge sadrže odredbe koje zahtijevaju od izvođača, podizvođača i dobavljača da se u svakom trenutku pridržavaju standarda, mjera i zahtjeva navedenih u SECAP 2021 izdanju, ESCMP-ovima i Planovima upravljanja, ako ih ima.

7. Primalac će osigurati uspostavljanje žalbenog mehanizma na nivou projekta koji je lako dostupan, kulturološki prikladan, dostupan na lokalnim jezicima i prilagođen prirodi aktivnosti Projekta i njegovim potencijalnim uticajima kako bi brzo primio i riješio probleme i žalbe (npr. kompenzacija, preseljenje ili obnova sredstava za život) u vezi sa ekološkim i društvenim učinkom Projekta za ljude koji mogu biti neopravdano i štetno pogođeni ili potencijalno oštećeni ako projekat ne ispuni SECAP standarde i srodne politike. Mehanizam za žalbe na nivou projekta treba da uzme u obzir autohtone narode, običajne zakone i procese rješavanja sporova. Tradicionalne ili neformalne mehanizme sporova pogođenih autohtonih naroda treba koristiti u najvećoj mogućoj mjeri.

8. Ovaj odjeljak se primjenjuje na bilo koji događaj koji se dogodi u vezi sa ozbiljnim ekološkim, društvenim, zdravstvenim i sigurnosnim incidentima (ESHS) (kako je ovaj termin definisan u nastavku); pitanja rada ili susjedne populacije tokom implementacije Projekta koji, u odnosu na relevantni IFAD projekat:

- (iv) ima direktne ili potencijalne materijalne štetne efekte;
- (v) značajno je privukao značajnu negativnu pažnju vanjskih strana ili stvorio materijalno negativne izvještaje nacionalne štampe/medija; ili
- (vi) dovodi do materijalnih potencijalnih obaveza.

U slučaju takvog događaja, Primalac će:

- Obavijestiti IFAD odmah;
- Pružiti informacije o takvim rizicima, uticajima i nesrećama;
- Konsultovati se sa stranama pogođenim projektom o tome kako ublažiti rizike i uticaje;
- Izvršiti, prema potrebi, dodatne procjene i angažovanja zainteresovanih strana u skladu sa zahtevima SECAP-a; i
- Prilagoditi, prema potrebi, mehanizam za žalbe na nivou projekta u skladu sa zahtjevima SECAP-a; i
- Predložiti izmjene, uključujući korektivne mjere plana(ova) upravljanja (ako ih ima), u skladu sa nalazima takve procjene i konsultacija, za odobrenje od strane IFAD-a.

Ozbiljni ESHS incident znači ozbiljan incident, nesreću, pritužbu u vezi sa pitanjima životne sredine, socijalnim (uključujući rad i zajednicu), zdravstvenim i sigurnosnim (ESHS) pitanjima koja se javljaju u zajmu ili u okviru aktivnosti Primaoca. Ozbiljni ESHS incidenti mogu uključivati incidente (i) životne sredine; (ii) zanimanje; ili (iii) javno zdravlje i sigurnost; ili (iv) društvene prirode kao i materijalne pritužbe i pritužbe upućene Primaocu (npr. svaka eksplozija, izlivanje ili nesreća na radnom mjestu koja rezultira smrću, ozbiljnim ili višestrukim ozljedama ili materijalnom kontaminacijom životne sredine, nesreće pripadnika javnosti/lokalnih zajednica, koje rezultiraju smrću ili ozbiljnim ili višestrukim ozljedama, seksualno uznemiravanje i nasilje koje uključuje radnu snagu na Projektu ili u vezi sa ozbiljnim prijetnjama javnom zdravlju i sigurnosti, neadekvatne naknade za preseljenje, poremećaje prirodnih ekosistema, diskriminatorne prakse u konsultacijama i angažmanu učesnika (uključujući pravo autohtonih naroda na slobodan, prethodni i informisani pristanak), svaku tvrdnju koja zahtijeva intervenciju policije/drugih organa za provođenje zakona, kao što je gubitak života, seksualno nasilje ili zlostavljanje djece, koji (i) imaju ili će vjerovatno imati materijal ili (ii) su privukli ili će vjerovatno izazvati značajnu negativnu pažnju vanjskih strana ili (iii) stvoriti značajne negativne medijske/štampe izvještaje; ili (iv) daju, ili će vjerovatno dovesti do materijalnih potencijalnih obaveza).

9. Primalac će osigurati ili natjerati Izvršnu agenciju, Implementacionu agenciju, izvođače, podizvođače i dobavljače da osiguraju da relevantni procesi navedeni u SECAP izdanju 2021, kao i u ESCMP-ovima i Planovima upravljanja (ako ih ima) se poštuju.

10. Bez ograničenja na svoje druge obaveze izvještavanja prema ovom Sporazumu, Primalac će obezbijediti Fondu:

- Izvještava o statusu usklađenosti sa standardima, mjerama i zahtjevima navedenim u SECAP 2021 izdanju, ESCMP-ima i planom upravljanja (ako postoji) na polugodišnjoj osnovi osnova - ili druga učestalost koja se može dogovoriti sa Fondom;
- Izvještaji o svim društvenim, ekološkim, zdravstvenim i sigurnosnim incidentima i/nesrećama koji su se dogodili tokom faze projektovanja, implementacije Projekta i predloženih mjera za popravku. Primalac će otkriti relevantne informacije iz takvih izvještaja pogođenim licima odmah nakon podnošenja navedenih izvještaja; i
- Izvještava o bilo kakvom kršenju usklađenosti sa standardima, mjerama i zahtjevima navedenim u izdanju SECAP 2021 i Planu(ovima) upravljanja (ako ih ima) odmah nakon što sazna za takvo kršenje.

11. Primalac će u potpunosti saradivati sa Fondom u vezi sa nadzornim misijama, srednjoročnim pregledima, terenskim posjetama, revizijama i naknadnim posjetama koje će biti preduzete u skladu sa zahtevima SECAP izdanja 2021 i plana(a) upravljanja (ako ih ima) kako Fond smatra prikladnim u zavisnosti od obima, prirode i rizika Projekta.

12. U slučaju kontradikcije/sukoba između plana(ova) upravljanja, ako ih ima i Finansijskog sporazuma, Finansijski sporazum će prevladati.